

Universitat de Girona

LA PRONOMINALITZACIÓ ADVERBIAL EN
CATALÀ I EN ITALIÀ. EL CAS DEL PRONOM
“EN”

TREBALL FINAL DEL MÀSTER D'ENSENYAMENT D'ESPANYOL I DE CATALÀ
COM A SEGONES LLENGÜES
ESTUDIANT: TONI SERRA CERDÀ
TUTOR: JOAN FERRER COSTA
CURS ACADÈMIC 2015-2016

Índex

Introducció. Com va començar tot (2-3)

1 La pronominalització: L'estat de la qüestió (4-5)

1.1 Què i quins són els pronoms adverbials (5-6)

2 La filosofia lingüística del pronom <<en>> en la normativa i els usos de la llengua catalana (7)

2.1 Explicació i justificació de la tria (7)

2.2 La seua perspectiva gramatical (7)

2.2.1 una mica d'introducció des de l'òptica semàntica (8)

2.2.2 El seu procediment d'ús segons les diverses possibilitats oferides per la normativa i altres punts de vista gramaticals

3 La filosofia lingüística del pronom <<ne>> en la normativa i els usos de la llengua italiana (17)

3.1 Reflexions prèvies (17-19)

3.2 La seua perspectiva gramatical: paral·lelismes i divergències (20-22)

3.3 Divergències d'ús respecte de la perspectiva gramatical catalana (22-23)

3.3.1 Desdoblament preposicional entre “di” i “da” (23-24)

3.3.2 Represes pronominals en el camp semàntic de la família (24-25)

3.3.3 Divergències en la quantificació indefinida (25-26)

3.4 Percepció de l'ús del pronom adverbial <<ne>> per part d'estudiants del sud d'Itàlia que aprenen català

3.4.1 La mostra (26)

3.4.2 Els participants (26-30)

3.4.3 Anàlisi corresponent de les dades extretes (31-33)

4 Propostes per a dinàmiques de caràcter didàctic (34-38)

4.1 Proposta per al desenvolupament pràctic (38-39)

**5. Consideracions finals sobre l'ús del pronom *en* i la seua adquisició
(41-43)**

Bibliografia

Introducció

Com va començar tot

L'estudi que ara tenim a les mans correspon a un treball de fi de màster del Màster d'Ensenyament d'Espanyol i de Català com a Segones Llengües, de la Universitat de Girona. Es tracta d'un estudi comparatiu, com es pot deduir del títol, sobre la pronominalització adverbial en català i en italià, més concretament del pronom *en*. Com ja sabem, ambdues llengües són romàniques i, si filem encara més prim, són de la branca italo-romànica, com també ho és el francès, per exemple. Això suposa que hi ha una sèrie de trets lèxics, morfològics i sintàctics que comparteixen com una mena d'ADN que les identifica dins la pròpia tipologia.

Aleshores, aquest treball se centra en una característica del darrer aspecte esmentat, la sintaxi. Pretén doncs estudiar els paral·lelismes en la normativa i els usos del pronom adverbial *en* en aquestes dues llengües, de la mateixa manera que les divergències que hi pugen presentar. Com que es tracta d'un treball d'un màster d'ensenyament es tindrà en compte la perspectiva pedagògica, didàctica i d'usos reals d'aquests, ja que ens centrarem en qüestió dels usos respecte a la normativa i en els factors que influeixen en les variacions i en l'aprenentatge.

Així doncs, encara que es fan servir nocions gramaticals, no es tracta d'un treball gramatical en sentit estricte. Parlem d'un estudi que dona les pistes necessàries per a l'ús d'aquest pronom, és a dir, que en contextualitza els usos amb la finalitat que es pugen comprendre i, per tant, volem que la familiarització amb aquests siga més efectiva i pugui fer que l'ús siga necessari.

Aleshores l'aspecte dels usos reals s'ha contemplat en el cas d'ambdues llengües, tot i que no de manera exhaustiva, per raó del temps de què disposàvem, de la mateixa manera que del caràcter essencialment pedagògic del treball. Des de la perspectiva catalana, hem emprat com a suport dades empíriques recollides d'un treball de dialectologia d'una comarca valenciana (*El valencià de la Valldigna*) així com altres que conec per experiència pròpia. Pel que fa a la perspectiva italiana, hem aprofitat un període de pràctiques docents a la Università Degli Studi di Napoli "L'Orientale", i l'experiència que em va donar la participació en un curs de preacollida lingüística a la Università Degli Studi di Bari "Aldo Moro" per tal de recollir dades empíriques dels alumnes de català sobre el seu coneixement de la normativa i de l'ús d'aquesta pronominalització adverbial.

En definitiva, comparem aspectes per tal de trobar maneres de poder-los ensenyar millor i que els coneixements que oferim als nostres alumnes siguen coneixements que necessitaran en un desenvolupament comunicatiu, lluny de memoritzar graelles i llistes.

Gràcies a qui va començar tot

Aquesta tinta no s'ha pogut vesar de manera gratuïta, ni tampoc casual. En primer lloc, vull agrair a la professora Beatriz Blecua Falgueras que m'haja donat l'oportunitat de participar en aquest màster i tot el que això ha comportat, que ha suposat un canvi decisiu en els aspectes acadèmics i també personals. Al Doctor Joan Ferrer Costa, perquè ha estat

al meu costat en l'elaboració d'aquest treball, també en el que férem en l'assignatura de sintaxi i ensenyament de lèxic, i perquè m'ha acollit amb els braços oberts des del primer moment, de la mateixa manera també perquè ha confiat i apostat per aquesta idea i ha sabut treure sempre el millor de mi i dels meus companys. A la professora Àngels Fumadó Abat, perquè em va acompanyar i orientar en aquella aventura a Nàpols i perquè va ser l'artífex de bona part del meu ADN docent. A la professora Nancy Di Benedetto per aquella oportunitat a la Universitat de Bari, que tan decisiva ha estat en la meua formació com a docent. A la professora Marina Saragossà, de la Universitat de València, que ens va deixar fa uns mesos, per tota la seua trajectòria i la seua tasca tan decisiva per la nostra llengua al País Valencià.

No em poc oblidar tampoc de la força rebuda fora del món acadèmic. Moltes gràcies a Anna i a Quique pel seu suport constant, amistat i companyia, igual que a Mariona, Àngela i Adrià per haver compartit alguna cosa més que metres quadrats, amistat i estones inoblidables. Als meus pares i la meua germana per haver cregut sempre en mi, encara que en algun moment de la meua vida foren els únics a fer-ho. Per últim, a tots els professors de llengua i literatura del País Valencià, tot un exemple de dedicació, valentia, humanitat i, sobretot, d'herois.

1. La pronominalització: L'estat de la qüestió

Sovint en el nostre discurs tendim a fer referències a elements que han estat esmentats anteriorment i, per tant, fem servir recursos que no demanen la necessitat de repetir-los amb tots els seus ets i uts. Els motius són diversos. En la comunicació, allò que ens importa com a emissors és el fet que el nostre missatge siga transmès de la manera més eficient possible, al mateix temps que aquesta facilitat ha de comportar que tot plegat tampoc supose una tasca pesada o monòtona per l'emissor en la seua producció discursiva. Cal dir que si qui parla, com qui escriu, no se sent ni còmode, ni segur en la seua producció, és molt complicat que el receptor en capte les vertaderes intencions comunicatives.

Així doncs, un dels recursos de la cohesió comunicativa més importants és el de la pronominalització, o represa pronominal. De fet, això és de tal manera que la pronominalització afecta totes les categories gramaticals, així com també funcions sintàctiques, alguns tipus d'oracions o, en definitiva, qualsevol element que tinga una certa autonomia comunicativa.

Així doncs, podem parlar de pronoms personals (els més usats i els més coneguts per tota mena de parlants), d'elements gramaticals que ens arremeten a una entitat animada que està present en el nostre discurs.

1*Ell és Manel Alberola Casanova. Té quaranta-dos anys i és resident a Benifairó de la Vall d'Albufera. Ell treballa de mestre a l'escola pública del poble, que es diu Jaume II el Just.*

Com podem observar en aquest fragment, l'entitat física de la qual parlem, Manel Alberola Casanova, apareix tres vegades en el discurs, però només una amb la totalitat dels seus trets identificatius. Així doncs, el trobem present en els següents aspectes: com que el català, com qualsevol altra llengua romànica, té desinències de persona en la seua flexió verbal, a partir d'aquestes identifiquem el subjecte. En el cas de l'oració que ens està servint de suport, *Té quaranta-dos anys* ens identifica, automàticament, la persona de Manel (ja posats, en el cas concret d'ara en fem referència només amb el nom, ja que si coneixem el context en qüestió, sabem de quin Manel parlem), de la mateixa manera que les formes corresponents dels verbs "ser" i "treballar". Ja, per últim, el trobem representat amb un pronom personal pròpiament dit, "ell".

Tot i això, en el discurs no sempre és necessari que l'entitat de què parlem estiga present de manera pròpiament dita. Com en certa manera s'ha dit en el paràgraf anterior, Si en coneixem el context, la situació, es pot encetar un discurs d'antecedent zero, és a dir, sense que el referent a què pronominalitzem estiga present en el seu propi sentit. Imaginem doncs, seguint la línia de l'exemple anterior que a la casa de Manel estan presents tots els membres de la seua família, excepte ell mateix a una hora en què sol estar-hi present.

2*No ha vingut encara?*

No, no sé res d'ell. Potser ha tingut un imprevist.

En canvi, si la situació comunicativa canvia i ens trobem que un company de feina de Manel enceta el seu discurs sense cap mena de referència anterior en una conversa amb altres persones alienes a la seua feina.

3*Ell és una persona molt humil i sempre es deu al seu equip.*

És evident que la resta d'interlocutors no saben de qui s'està parlant. Aleshores, concloem que tant de manera implícita, com explícita, la pronominalització sempre necessita d'un referent.

En la parla habitual recorrem a pràctiques com aquestes en totes les possibilitats comunicatives. Per exemple, algú ens pot preguntar per quin dia solem anar a fer esport i respondre, senzillament, amb una sola paraula, *dilluns*. Tot i que es tracta d'una oració, d'una unitat comunicativa formada per un mot només, la seua contextualització li dóna una autonomia semàntica per tal d'emetre un contingut amb sentit. Per una altra banda, si encetem una conversa encara descontextualitzada dient, simplement, *dilluns*, aquest missatge queda buit de contingut i, per tant, té carència de sentit, de manera molt semblant a l'ús pronominal sense cap referent.

1.1 Què i quins són pronoms adverbials?

Si seguim la línia del paper fòric desenvolupat pels pronoms que hem encetat en les línies anteriors, hem anomenat que la pronominalització no deixa exempta cap categoria gramatical. Així doncs, tampoc ho fa amb els adverbis. Hem iniciat el contingut escrit d'aquest treball parlant dels pronoms personals com a exemples del concepte de la pronominalització. Hem dit, a més a més, que es tracten dels pronoms més coneguts i més emprats. El professor Abelard Saragossà va dir que d'alguna manera la sintaxi és una forma d'entendre la vida quotidiana, si més no, d'organitzar-la, classificar-la en categories, funcions, etc. Doncs bé, sabem que tota acció, igual que tota oració que l'explique, necessita tres elements essencials per a dur-se a terme. El verb, per tal d'aclarir de quina acció es parla, però sobretot dels agents que la realitzen i d'una sèrie de circumstàncies en les quals es desenvolupen. Aquestes circumstàncies són identificades pels adverbis. De fet, així ho determina, en certa manera, la definició d'adverbi del DIEC:

l m. [FL] [LC] Categoria lèxica constituïda per mots invariables que modifiquen un verb, un adjectiu, un altre adverbi o tota una oració.

Es pot afegir a més a més que no demana cap mena d'expansió i, per tant, no realitza cap funció d'enllaç, a diferència de la preposició, que típicament fa d'intermedi entre un sintagma nominal i una categoria nuclear de la qual depèn, i dels nexes, que típicament, indiquen unió entre una clàusula i una categoria i un altre constituent oracional (Cuenca:2005)

Aleshores, segons quines siguin les circumstàncies, en trobarem un adverbi per a cadascuna; de temps, de lloc, de mode, de quantitat etc. En definitiva, com en certa manera s'ha dit, es tracta de peces claus per a decidir cada context comunicatiu. Aleshores, de la mateixa manera que ocorre amb els pronoms personals, i també de la mateixa manera que hem explicat unes línies enrere, cada referent adverbial també

compta amb la seua represa pronominal dins del mateix discurs. Vegem un exemple de les referències circumstancials més bàsiques (referent fòric).

4 *Manel és de Benifairó i va a **València** dos vegades a la setmana. Aquesta setmana, però no **hi** podrà anar.*

5 *Manel, de futbol no en sol parlar*

6 *Manel ha comptat **els alumnes** que han assistit a classe. Només **n**'han vingut tretze, de vint-i-vuit.*

Així doncs, es tracta d'un clar paral·lelisme de l'operació que hem fet abans amb la represa pronominal referida a una entitat personal. Aquesta vegada però, observem que els afectats per aquest recurs fòric tenen el valor semàntic que desenvolupa un adverbi, de manera prototípica. En el cas de 4 el valor que se li dóna és el d'un complement circumstancial de localització o, dit d'una altra manera, el d'un adverbi de lloc.

Si seguim reprenent 4, de la mateixa manera que els procediments duts a terme en fragments anteriors, podríem trobar-nos en un context determinat, en què dues persones ja conegudes, de la mateixa manera que també se'n coneixen les rutines i els hàbits, podrien encetar una conversa que anara de la següent manera,

7 *Saps si aquesta setmana **hi** ha anat?*

*No, no **hi** ha anat*

En canvi, fora de context, de desconeixement de la circumstància comunicativa no és possible, com ja sabem.

Per una altra banda, els exemples de 5 i 6 són casos partitius, és a dir, d'una determinada quantitat d'elements se'n selecciona una part concreta. En els casos en qüestió, en E) de tots els temes de conversa que poden haver-hi, en triem només un, que és el futbol. Tot i això, els usos de <<en>> destinats al complement de règim verbal, com aquest cas, no solen ser percebuts com a partitius de manera pròpiament dita pels parlants quotidians. Això però, és un tema que serà tractat en els apartats següents (2.2.2). Per un altre costat, 6 expressa partició de manera prototípica i explícita, ja que selecciona un nombre concret d'alumnes d'un tot definit. En definitiva, tots aquests dos exemples agafen el valor adverbial de quantitat.

2. La filosofia lingüística del pronom adverbial <<en>> en la normativa i els usos de la llengua catalana

2.1. Explicació i justificació de la tria

Fins ara hem vist doncs els dos exemplars de pronominalització adverbial més emprats en la nostra llengua, pel fet de ser referents de parts essencials per a la construcció del discurs. No obstant això, en aquest estudi ens centrem només en les construccions que vénen determinades pel pronom adverbial <<en>>. Per un costat, ens decantem per aquesta tria pel fet de tractar-se d'una partícula amb un inventari d'usos més obert, així com també per les característiques semàntiques de les seues oracions, que començarem a observar tot seguit. Per un altre costat, les extensions limitades d'aquest treball no donen per a un estudi més ampli detallat i analític de la pronominalització adverbial en general, la qual cosa es durà a terme en treballs posteriors.

Com també s'ha vist en el títol, aquest és un treball que duu a terme una anàlisi comparativa amb els paral·lelismes que aquest element sintàctic ens ofereix en la normativa i els usos de la llengua italiana. Com sabem, tant l'italià, com el català són dues llengües romàniques, com totes aquelles parlades a l'arc mediterrani occidental. A més a més, amb el cas del país transalpí compartim un seguit de trets culturals, històrics i ètnics que, en certa manera, ens agermanen.

Una mostra d'aquest ADN compartit és, com no podia ser d'altra manera, els calcs que es donen en el lèxic, la morfologia i la sintaxi. Com un apunt, assenyalarem que el català comparteix amb l'italià un percentatge considerable del seu lèxic. Entre tota aquesta sèrie de semblances ens en trobem una que, per exemple, no es troba en la dinàmica sintàctica d'altres llengües romàniques com el castellà o el portuguès. Es tracta, com s'ha pogut deduir, del pronom adverbial <<en>>, <<ne>> en la seua correspondència italiana.

Així doncs, per a entrar en matèria, encetem aquest estudi en una mena de síntesi de la filosofia lingüística del pronom <<en>> en la normativa i els usos de la llengua catalana. Amb això farem que el lector es faça una idea del funcionament que, per un costat, duu a terme segons la normativa tradicional, algunes interpretacions i anàlisis que se n'han fet i alguns casos concrets d'usos reals.

D'aquesta manera, el lector pot traure conclusions que relacionen la situació actual de l'ús d'aquest element sintàctic respecte a com l'ha tractat la normativa i com l'han tractat alguns estudiosos. Al mateix temps, el lector disposarà de les claus per a relacionar i comparar aquests continguts amb els seus corresponents italians. Com que es tracta d'una anàlisi comparativa de trets compartits, veurem com es pot entendre la teoria lingüística d'un tret en qüestió sense necessitat de tenir coneixements aprofundits d'aquesta llengua.

Aquesta idea que hem exposat en darrer lloc, ens ha servit per a realitzar un qüestionari a alumnes italians que aprenen català, de tots els nivells, sobre coneixement i ús d'aquesta partícula. El sondeig en qüestió s'ha dut a terme des de la confiança en la capacitat deductiva dels nostres participants, partint dels coneixements que en tenen, en la seua pròpia llengua. De tota manera, en donarem més detalls en l'apartat corresponent.

2.2. La seua perspectiva gramatical

2.2.1 una mica d'introducció des de l'òptica semàntica

Fins ara hem donat un seguit de pistes de la funció que desenvolupa <<en>>, és a dir, hem desxifrat el què i el com. Aquesta vegada, però es tracta de desxifrar el quan, les circumstàncies en les quals la seua presència té sentit i, per tant, no suposa cap mena de contingut buit ni tampoc una senzilla referència.

La semàntica actua així, segons els contextos d'ús dels mots, se'n decideix els significats. No són poques les paraules que han adquirit uns o altres sentits al llarg de la història, com tampoc el seu distanciament semàntic en altres llengües en la seua mateixa correspondència lèxica. Per fer-ne cinc cèntims, amb algun exemple, si pensem en una paraula catalana com assajar, pensem habitualment en el fet de preparar-se per a alguna cosa, una mena d'entrenament. No obstant això, en italià, la seua correspondència lèxica, *assaggiare*, es refereix, simplement a tastar. Vegem-ne les definicions exactes que ens proporcionen el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans i Il Dizionario della Lingua Italiana de Giacomo Devoto i Giancarlo Oli:

assajar

1 *1 v. tr.* [LC] Posar en assaig (una màquina, un producte, etc.). *Assajar un nou model d'aspiradora. Assajar un remei.*

1 *2 v. tr.* [ML] [QU] [EI] [IMI] Sotmetre (un material, un dispositiu o un aparell) a assaig.

1 *3 v. tr.* [LC] Fer l'assaig (d'una obra teatral, d'un concert, etc.). *Han assajat una simfonia de Berlioz.*

2 *tr.* [LC] Provar, intentar. *Assajà de fugir per una finestra.*

Assaggiare

1 Sottoporre qualcosa allà prova del gusto, ingerendone o trattenendone in bocca una piccola quantità.

Malgrat tot això que veiem il·lustrat en aquestes línies anteriors, ens adonem que tots dos significats tenen una mena de denominador comú, és a dir, el fet de dur a terme una prova o una sèrie de proves abans d'arribar a conclusions i/o actuacions definitives. De fet, el gènere literari de l'assaig reflecteix un conjunt de reflexions sobre una temàtica, que suposen proves abans de tenir una idea fixa.

Encara que hem vist una comparativa entre dues llengües diferents, aquests distanciaments semàntics es poden donar en el si d'una mateixa llengua, com en certa manera s'ha dit abans. Per exemple, pensem en verb <<sortir>>, significat del qual, al País Valencià (excepte les comarques de l'Alt i el Baix Maestrat, l'Alcalatén, els Ports i la Plana Alta) s'interpreta amb el verb <<eixir>>, que de fet té la mateixa etimologia que la seua correspondència italiana, *uscire*.

Doncs bé, a la Catalunya estricta, podem trobar un derivat, d'<<eixir>>, en els usos quotidians, és a dir, <<eixida>>. Tot i això, no es fa servir com a sinònim de <<sortida>>.

com ocorre al sud del nostre domini lingüístic, sinó que presenta la definició següent, tot que l'IEC sí que el té en compte com a geosinònim de sortida:

eixida

1 f. [LC] SORTIDA.

2 f. [LC] [AQ] Espai clos i descobert a un costat d'un edifici i en comunicació amb aquest.

3 f. [LC] Pati exterior d'una casa.

Ambdós coincideixen, però en el fet de tenir l'exterior com a punt de referència. Per la seua banda, el *Diccionari normatiu valencià* no contempla aquesta accepció.

Així doncs, ens podem adonar que el sentit que donem als nostres mots té la seua evolució segons en quins contextos els situem a mesura que van passant els anys. Abans quan fèiem la mena d'introducció a la pronominalització dèiem que els pronoms repesquen informació citada anteriorment en el mateix discurs per tal de fer-lo més planer. En certa manera, ho hem anat recordant a mesura que el text s'ha anat desenvolupant. Aleshores, si <<en>> fa referència a conceptes que tenen un determinat contingut semàntic, llavors tendeix a actuar com ho fan els seus referents, és a dir, també presentarà una àmplia varietat d'usos que se'n distancien, tant en italià com en català, com dins del propi català, així com també algunes decisions sobre la seua validesa en segons quins usos.

2.2.2 El seu procediment d'ús segons les diverses possibilitats oferides per la normativa i altres punts de vista gramaticals.

La tendència general d'<<en>> és la de la represa pronominal de sintagmes preposicional que van introduïts per la preposició "de". De fet així es veu també reflectit en les accepcions que n'ofereix la definició en el diccionari d'Alcover i Moll:

1. Substitueix una determinació circumstancial de lloc introduïda per la preposició "de".
2. Substitueix un complement nominal o verbal introduït per la preposició "de".

De manera prototípica i tradicional, aquesta preposició l'associem a l'origen i la possessió. Tot i que presenta més usos, conforme anirem veient.

8*Et presento els meus amics Carles i Pau, de Carcaixent, i les seues parelles, Mireia i Martina, però elles no en són, són de la Pobla Llarga i de Xàtiva.*

9*Aquest ordinador és de Xavi. Aquest altre, en canvi, no n'és.*

8 i 9 són dos exemples d'aquests usos prototípics de què hem parlat en les primeres línies d'aquest subapartat. Per un costat, el primer va associat a la procedència d'unes persones determinades, el segon, per altra banda, a la possessió. No obstant això, i com també s'ha dit, fem servir "de" en moltes més circumstàncies. Vegem-ne uns quants exemples.

10 *Jo sempre he estat aficionat del Llevant. El meu oncle, per altra banda, no n'ha estat mai. Ell prefereix el València.*

10 ens ofereix un exemple de pronominalització d'un complement del nom, el qual assenyala a quin equip dóna suport el subjecte de la proposició principal. Amb l'ús de "de", però es fa amb l'òptica d'assenyalar a quina afició pertany, es dóna a entendre doncs una interpretació de possessió o, si més no, d'origen. Així doncs, la mateixa oració, amb el mateix sentit, s'hauria pogut formular des d'una altra manera, encara que en canvia la perspectiva.

10A *Jo sempre he seguit el Llevant. El meu oncle, per altra banda, no l'ha seguit mai. Ell prefereix el València.*

Podem observar que es dóna a entendre el mateix. No hi ha cap mena de lloc per a la confusió. La diferència doncs, com dèiem, es troba en la focalització, en 10 es feia assenyalant la pertinença a una afició, ara però, al fet de seguir un equip de futbol. Així doncs, i com ens interessa, no hauria tingut coherència fer ús de "de" i, per tant, tampoc fer-ne una referència fòrica amb <<en>>.

5 *Manel, de futbol no en sol parlar*

En aquest espai hem repescat l'exemple **5** de l'apartat 1.1. aquest reflecteix un ús força habitual d'<<en>>, el qual ens recorda un complement de règim aparegut anteriorment. En el propi nom d'aquesta funció sintàctica, ja se'ns dóna alguna pista de la seua natura, és a dir, regeix, demana, exigeix alguna cosa. Aquesta exigència se centra en la presència de "de". En el cas d'aquest exemple, quan l'acció de parlar no se centra amb qui o a qui es fa, aleshores se centra en la temàtica de la conversa que s'estiga duent a terme.

Com podem observar, des d'un punt de vista superficial, a priori sembla que es tracta d'una mateixa oració, d'una mateixa clàusula, si més no i podria fer pensar que no és necessària la presència d'<<en>>. Tot i això es tracta d'una mena de síntesi de dues oracions. De la mateixa manera que al final de la introducció de l'apartat 1, hem parlat de "dilluns" com un exemple d'una paraula a la qual el context li dóna suficient autonomia sintàctica per a funcionar com una oració sencera, el sintagma preposicional *de futbol* ocupa una posició diferent a la del seu ordre canònic, amb la finalitat de donar èmfasi al seu pes semàntic en el contingut del missatge. Aleshores, seria com una síntesi de les següents formulacions:

5A *Manel no sol parlar de futbol. No en sol parlar.*

De la mateixa manera que hem fet amb J) li podem canviar l'òptica a l'oració, tot i mantenir-ne el sentit, d'aquesta manera, i en aquest cas, canviem el verb, el qual deixa de regir la preposició i llavors ja es perd tota possibilitat de fer-hi una represa fòrica d'aquesta mena.

5B *Manel no sol tenir converses sobre futbol.*

Per una altra banda, malgrat tot això que hem observat, però sobretot, com ho hem observat, pot ocórrer que ens trobem en ocasions en què hi haja una represa pronominal que fa referència a un sintagma en el qual no hi havia una presència explícita de "de". El

professor Rafa Ramos es refereix a aquesta mena de construccions com a oracions de relatiu amb antecedent implícit. Tot i això, si seguim una dinàmica semblant a l'anterior, en la qual sense canviar el sentit de l'oració, però sí la seua forma, el contingut es pot reformular de manera que "de" hi pot aparèixer i, per tant, la presència d'«en» pugua quedar exempta de dubtes per a qui en pugua tenir.

11 *Quantes entrades han venut?*

N'han venut al voltant de cinquanta

D'entrades, n'han venut al voltant de cinquanta

L'exemple 11 ens ofereix una construcció en què s'ha pronominalitzat un sintagma nominal que fa la funció de complement directe. Com també es pot veure, l'objecte de l'acció pot passar a ser un sintagma preposicional (*d'entrades*), aleshores es fa una referència al total de les entrades i, de tot aquest total, la quantitat que n'ha estat afectada.

Així doncs, estem parlant de l'ús més freqüent de la represa fòrica amb «en», és a dir, la seua finalitat partitiva o, en terminologia de Marta Mas Prats i Albert Vilagrossa Grandia, un complement directe indeterminat o indefinit (Mas i Vilagrossa: 2012). Conforme hem pogut observar, la referència que ens ofereix l'ús de «en» correspon a la part d'un tot més ampli (d'aquest fet ve que puguem parlar d'usos partitius) aleshores, aquesta quantitat seleccionada no suposa cap totalitat, a més a més que tampoc representa cap determinació o definició, és a dir, l'ús de quantitatius i quantificadors que s'hi empren no marca un objecte exacte, com veurem més avall en els exemples (Rigau i Brucart:2002). Tot plegat fa que la presència de la preposició "de" siga imprescindible per a marcar aquestes particions i, per tant, que la pronominalització siga d'aquesta manera.

Aquest ús es manté ben viu i de manera indiscutible en la parla del País valencià, com més endavant hi insistirem.

Com en certa manera hem vist abans, el professor Rafa Ramos considera que aquestes oracions són de relatiu amb antecedent implícit, la qual cosa correspondria a la construcció amb sintagma preposicional amb "de". Per exemple, construccions com aquestes dues, enfocades de manera diferent, és a dir, una com una subordinada adverbial de relatiu pròpiament dita i l'altra com una substantiva de complement directe.

11A *Han posat a la venda dues-centes entrades, de les quals han pogut vendre cinquanta.*

11B *D'un total de dues-centes entrades, només se n'han venut cinquanta.*

En aquestes qüestions, les coincidències no solen ser casuals. Per un costat, el pronom «en» està categoritzat com a adverbial, de la mateixa manera que també ho estan aquesta mena d'oracions subordinades. Per a Joan Solà, les del mateix tipus del segon exemple, a les quals ens hem referit com a relatives amb antecedent implícit, aquestes són oracions relatives substantivades.

Així doncs, tornem al fet de centrar-nos en el mode d'oferir el missatge en qüestió, des de la seua òptica. Tot i això, aquesta qüestió no queda exempta de tenir discrepàncies. Al cap i a la fi, la ciència no és ciència si els seus arguments no són qüestionables. L'ús dels

pronoms febles és segurament un dels fenòmens de la gramàtica del català que més dubtes provoca en els usuaris de la llengua, fonamentalment si pensem en el cas d'«en» i «hi». No és estrany, doncs, que els tractats gramaticals sovint continguin remarques sobre aquests pronoms denominats tradicionalment adverbials. Les causes poden ser ben diferents i poden interactuar de manera diversa: la interferència del castellà, les diferències entre les propostes normatives i l'ús espontani, o la mateixa inestabilitat del sistema en algunes construccions (Ramos 2014).

En aquest mateix treball, en el qual es troba la citació anterior i es parla de la represa pronominal de les oracions de relatiu en «en», hi ha citacions referents a casos que ha tractat Joan Solà en què podem trobar relacions de relatiu d'antecedent explícit amb represa fòrica amb «en». Concretament són casos com aquests i que han motivat posicionaments diversos al respecte:

12 És un tema *del qual* tothom *n*'ha pres consciència

13 Se *n*'ha anat el metge *de qui* molts *n*'estaven despagats

Aquesta part de reculls que fera Joan Solà, per a altres estudiosos com Josep Ruaix o Joan Ferrer, es tracta d'usos pleonàstics de la pronominalització de l'antecedent. Si tornem a la classificació entre relatives implícites o substantivades i aquelles amb antecedent explícit, ens adonem que un dels principals trets que les diferenciaven era el mode en què es feia la represa pronominal, és a dir, l'ús d'un nexa, d'un pronom relatiu, o d'un pronom adverbial, en aquest cas «en».

Doncs bé, les opinions que assenyalen aquestes construccions com a pleonasmes es justifiquen en el fet que el pronom relatiu ja ha fet aquesta funció de recuperar la referència de l'antecedent.

12A És un tema *del qual* tothom *ha* pres consciència

13A Se *n*'ha anat *el metge de qui* molts *estaven* despagats

12B D'aquest tema tothom *n*'ha pres consciència

13B D'aquest metge molts *n*'estaven despagats

Per un costat, i com ja hem anomenat en certa manera, el nexa que actua com a pronom relatiu ja realitza la funció de repescar la referència respectiva del seu antecedent. De fet, com ja diu la seua categorització, es tracta d'un pronom. Per un altre costat, encara que en la formació d'aquest nexa hi haja una presència de la preposició “de” no estem parlant d'un sintagma preposicional com qualsevol dels altres que hem vist fins ara, com els dos últims exemples d'aquest fragment.

Tot això, però podria fer entendre que com que hi ha la “de” s'hi pugua donar una analogia i, per tant, pugua haver-hi una tendència a l'ús del pronom «en» en les oracions relatives d'antecedent explícit, o relatives pròpiament dites. Cal dir que mostres d'aquestes en la

parla quotidiana eren habituals a mitjan segle passat, com ens informa el professor Joan Ferrer. Tot i això, si partim de la premissa del consens normatiu actual considera doncs que el relatiu ja fa de fòric i, per tant, la inclusió d'«en» no hi té cabuda.

A més a més, el professor Rafa Ramos, afirma que tot ús que es faça amb el pronom «en» té valor partitiu, no sols el partitiu més conegut, en el qual es pronominalitzen quantitats que s'han expressat en el context en qüestió. Per a començar, recorda que les pronominalitzacions fetes per «en» sempre són a una part del sintagma nominal, que no a tota, a diferència de la manera en què actuen altres tipus de pronoms.

Per fer-ne alguns exemples, si reprenem el cas de 11

11C *Quantes entrades s'han venut?*

Se n'han venut cinquanta

Com ens hem pogut adonar, la pregunta parteix d'una quantitat total d'entrades que hi havia disponibles, en canvi la seua referència fòrica posterior només remet a una part d'aquest total.

11D *Has comprat les entrades que havíem de comprar?*

Sí, les he comprades

En canvi ara podem observar que no ocorre el mateix que abans. Ja que, en aquest cas, es fa una pregunta referida a un nombre determinat d'entrades (és per això que l'article que s'hi ha emprat és també determinat) i aleshores, com que la resposta és afirmativa, la represa pronominal es duu a terme així, com havíem avançat una mica abans en la referència al complement directe indeterminat. Ara però, l'ús de l'article determinat ja exclou de tota possibilitat de partició aquest objecte. No obstant això, si encara que la pregunta es refereix a la totalitat, però la resposta només es vol centrar en una part d'aquesta, aleshores es farà servir «en», perquè serà el mateix cas que tot el que hem vist fins ara.

11E *Has comprat les entrades que havíem de comprar?*

Sí, però només n'he comprat 3 perquè finalment jo no hi aniré

Tot i això, com hem observat, aquests exemples corresponen a la percepció més típica de partitiu que hem comentat.

Per altra banda, si avancem un exemple com el de L) en el qual es pregunta per un nom de persona, podem pensar que «en» fa funció també partitiva perquè de totes les característiques que definisquen la persona en qüestió només se'n demana el nom, com a part d'un tot més ample.

De fet, si es té en compte aquesta premissa en què el pronom adverbial «en» fa referència només a una part el sintagma pronominalitzat, podríem tornar al tema de les oracions relatives que han fet servir un pronom relatiu en les seues construccions. Segons Ramos, si dins el mateix sintagma pronominalitzat per el nexa que fa de relatiu, filem més prim encara i ens volem referir només a una part concreta d'aquest, aleshores el fet d'incloure-hi un pronom adverbial «en» ja no seria cap pleonasme. Com ocorreria en el següent exemple:

14 *De tots els llibres dels quals vam parlar, només te n'he portat 14.*

En aquest exemple pot tenir sentit recórrer a <<en>> pel fet de comptar amb el sintagma preposicional *De tots*.

Després d'haver vist tot això, es podria pensar en un paral·lelisme amb algunes formes de la doble negació. Així doncs, si afirmem que en el context de les relatives explícites, el pronom relatiu ja és suficient com a element fòric, en el cas de la doble negació, i com ja es tendeix a reflectir en la parla quotidiana, sembla suficient amb l'ús d'un dels dos adverbis, és a dir, amb aquell que indica la quantitat zero de l'objecte o de l'acció en qüestió sense necessitat de tenir el suport de "no". Per exemple:

15 *El meu iaio no va sortir mai de la seua província*

16 *Aquesta setmana he estat al meu poble però no he visitat ningú*

Podria dir-se que l'ús dels adverbis *ningú* o *mai* ja és suficient per expressar el concepte de negació. De fet, en la parla quotidiana, sobretot en el cas de *mai*, pot escoltar-se que aparega sense el suport del "no".

17 *Com es diu el personatge?*

Encara no en sabem el nom

En aquest exemple <<en>> actua com a referent fòric d'un complement del nom, és a dir, una informació complementària que es dona sobre el seu nucli, sobre l'entitat que descriu. Com ha passat en molts dels exemples anteriors, en **17** es pronominalitza un sintagma nominal que representa un antecedent implícit, sense que la preposició "de" hi estiga de manifesta. Encara que ja se sap que <<en>> es refereix a *del personatge*.

Es pot afirmar que cada ús que se'n fa, d'<<en>> és un complement del nom ja que se sol tractar d'informació complementària del nom en qüestió, d'una propietat que li és intrínseca (Rigau:2015).

Aleshores, exemples com els següents: **18**, **19**, **20** i **21** també serien complements del nom des de l'òptica de la professora Gemma Rigau, encara que desenvolupen també altres funcions sintàctiques pel context en què es troben.

18 *Hem decidit fer-nos vegetarians?*

T'animes a fer-te'n també?

No, jo de vegetarià, no me'n faig

En aquest cas "vegetarià" fa de complement de nom dels subjectes, tant dels qui fan la pregunta com de qui la respon. En canvi, des d'un punt de vista més sintàctic que semàntic, com dèiem, <<vegetarià>> fa de complement directe del verb *fer*, és a dir, actua com l'argument necessari per a completar el sentit de la presència del verb en qüestió.

19 *Abans de prendre't el medicament, llegeix-ne les instruccions*

En aquesta mostra es tracta també d'un complement directe. És una mostra clara del que abans explicàvem quan ens referíem al fet que <<en>> pronominalitza una part del sintagma nominal, que no la seua totalitat. Ara veiem que de tot el concepte o contingut de l'entitat del medicament, es refereix només a les seues instruccions. Així doncs, el medicament és un nom que es complementa d'aquesta manera.

El mateix passa en l'exemple següent, en el qual ens referim a una part concreta de la informació identificadora d'una persona, com el seu lloc d'origen.

20 *Ha vingut una amiga de Vinaròs*

De Vinaròs, només n'ha vingut una amiga.

Sobre 20, però cal fer un èmfasi una mica especial sobre els seus possibles usos pronominals. Aleshores, l'ús del pronom <<en>> no es tendeix a aplicar en els subjectes de qualsevol mena, excepte, però en els subjectes de les oracions inacusatives, com és el cas de l'exemple anterior. En aquestes oracions, però el subjecte actua, d'alguna manera, com un complement directe, és per això doncs que pot optar per l'opció de represa fòrica amb <<en>>. Aleshores, en 20 hem mostrat <<en>> com exemple d'ús que fa referència al complement del nom del subjecte. Ara, però, ho fem com a exemple de referència al subjecte d'una oració inacusativa:

20A *Ha vingut una amiga de Vinaròs*

N'ha vingut una de Vinaròs

Ara, segons Rigau, les referències fetes amb <<en>> sobre sintagmes preposicionals que expressen una quantitat indefinida, als quals ens hem referit com a l'exemple més prototípic dels partitius, no considera que aquests es categoritzen com a complements del nom. L'estudiosa afirma que en construccions com aquestes:

En falta un grup (en = de nenes)

*En*sobren dos paquets (= de sucre)

*N'*han d'arribar tres vagons (= de pinso)

Aquí *en* no té competidors. No podem posar-hi ni un possessiu ni l'anàfora el·líptica. El pronom *en* hi és necessari, però això és perquè aquest pronom és el pronom partitiu (i no pas el genitiu), per tant, no és un complement del nom. *Un grup, dos paquets, tres vagons* (*vagó* nom de mesura, com ho són *carretada* o *grapat*) actuen com a quantificadors dels noms *nenes, sucre, pinso*. Dit d'una altra manera, els respectius sintagmes preposicionals no assenyalen propietats intrínseques de l'objecte de què descriuen, ja que sols fa referència a la quantitat, en aquest cas indefinida. A diferència del que sí que considera complements del nom pel fet que assenyalen propietats que d'alguna manera formen part de l'objecte que estan descrivint (Rigau:2015)

Per la seua banda, el professor Joan Ferrer afirma que els casos anteriors sí que poden ser qualificats com a complements del nom, ja que fan la funció respectiva de complementar la informació del nom (paquets, vagons i grup) que descriuen.

Al final tot dependrà de quina perspectiva adoptem, però sí reprenem arguments exposats anteriorment, tot sintagma preposicional que pronominalitza <<en>> té un significat partitiu, ja que la informació que se n'extrau és relativa a una part del sintagma que ha estat pronominalitzat. Aleshores, també ho són els exemples que han estat qualificats com a complements del nom.

En línies generals, hem observat que els sintagmes preposicionals amb “de” que hem tractat coincideixen en el fet d'expressar els següents significats: possessió, origen, partició i complement del nom. Podria dir-se que tots els casos que hem vist, introduïts per la preposició “de” expressen origen d'alguna manera.

Manel ha comptat els alumnes que han assistit avui a classe. Només n'han vingut quinze de vint en total.

Si ens centrem, com en aquest cas, en un context acadèmic, més concretament de l'organització d'un centre escolar, l'origen d'aquestes persones reflectides en aquesta oració és el grup del qual formen part com a alumnes.

*Abans de prendre un **medicament**, llegiu-ne les instruccions amb atenció.*

Així doncs, les instruccions de què parla aquesta frase tenen el seu origen en el medicament, és a dir, la seua creació va suposar el motiu per tal de redactar-les.

*Aquest ordinador és **de Xavi**. Aquest altre, en canvi, no n'és*

D'aquesta manera, podria dir-se que l'ordinador en qüestió prové de casa de Xavi o de tota la llista d'objecte que aquest té en propietat.

De tota manera, ens mantenim, com hem anat fet de manera diferent al llarg del desenvolupament d'aquest treball, en el fet que tot depèn de la focalització que se li done a l'argument perquè tinga una interpretació o una altra. Com hem pogut observar, tots poden ser partitius, encara que hi hagen casos que tinguen més evidència de partitius que altres, i tots poden, d'alguna manera, ser origen, encara que l'origen siga més evident en uns casos que en altres.

La clau doncs la té tot just el fet de parlar d'allò que és més prototípic o, si més no, allò que no dificulte la intercomprensió o altere el context en qüestió. Anteriorment s'ha anomenat que els usos d'<<en>> més freqüents en la parla quotidiana i que més vitalitat conserven són aquells que expressen un valor partitiu en sentit estricte o pròpiament dit. Donades les dimensions d'aquest treball i el volum que comportaria un estudi a fons de com es manté <<en>> en la parla quotidiana, en un marge global de tot el domini lingüístic, ens centrem només en el cas estudiat pel filòleg valencià Joan Giner en el seu treball, *El valencià de la Valldigna*. A més a més, les dades que s'hi reflecteixen poden resultar una aproximació a l'ús global a terres valencianes.

Així doncs, aquests estudis conclouen, com anàvem dient, en l'exclusivitat de l'ús partitiu d'aquest pronom adverbial, a més a més del seu ús en les formes verbals pronominalitzades com “anar-se'n” i la forma lexicalitzada de “en recordar-se'n”. Tot i que aquest ús no està inclòs en el treball de què disposem ara o, si més no, de la mateixa manera que la resta d'usos que hem descrit.

Podem reprendre les paraules de Ramos que hem emprat unes línies abans i recordar que es tracta d'una qüestió amb un ús una mica inestable i amb carència de consens teòric, com hem pogut observar amb les diferents postures que hi ha, al mateix temps que no s'oblidava de la influència del castellà, que en tantes altres qüestions, com per exemple lèxiques, sintàctiques o fraseològiques, no passa desapercibuda.

Per exemple, hi ha una sèrie d'expressions, de mots que mentre que en català es poden categoritzar de diferents maneres, segons uns matisos determinats, en castellà només n'hi ha una i, sembla doncs, que hi haja com una tendència a imitar actituds d'aquesta mena.

No obstant això, no es pot pretendre limitar els motius de la deixadesa d'alguns usos dels pronoms adverbials a la influència del castellà. Com veurem en el capítol següent que correspon als aspectes homòlegs en la llengua italiana, tampoc els usos reals són del tot corresponents amb aquells que contempla la normativa. Aquesta vegada, doncs, no podem dir que el castellà hi tinga res a veure.

3. La filosofia lingüística del pronom adverbial <<ne>> en la normativa i els usos de la llengua italiana.

3.1 Reflexions prèvies

Com en certa manera havíem avançat en els inicis d'aquestes pàgines, hi ha un llarg seguit de semblances lèxiques morfològiques i sintàctiques entre el català i l'italià. Ambdues són de la branca italo-romànica, com també el francès, o el sard, entre d'altres, la qual cosa suposa que el lèxic comú de cadascuna tendeix a tenir la mateixa etimologia, mentre que, per exemple, en aquelles llengües de la branca iberoromànica, com castellà i portuguès, es fa d'una altra manera. Per exemple, en català diem taula, llit i menjar, les quals tenen familiaritat amb els mots *table*, *manjer* i *lit* francesos, a *tavolo*, *mangiare* i *letto* italians, respectivament. Per una altra banda però, els seus corresponents del castellà (*mesa*, *comer* i *cama*) i del portuguès (*mesa*, *comer* i *cama*).

Cal dir que, tot just darrerament a les xarxes socials circulava aquesta graella que una comparativa amb alguns exemplars de lèxic catalans i italians per tal de mostrar que eren gairebé calcs els uns dels altres. De fet, forma part d'una campanya anomenada "Saps a muntó d'italià i encara no ho sabbies" pel fet de promoure l'aprenentatge de llengües comptant amb l'avantatge de ser bilingües i, per tant, tenir-hi més facilitats. Aquesta campanya ha estat duta a terme per una pàgina de la xarxa social Facebook anomenada "Alacant en valencià", la qual s'ocupa del foment de la nostra llengua al sud del domini lingüístic.

VALENCIÀ	ITALIÀ	VALENCIÀ	ITALIÀ	VALENCIÀ	ITALIÀ
ARRIBAR	ARRIVARE	GAVINA	GABBIANO	COR	CUORE
FORQUETA	FORCHETTA	FRED	FREDDO	ESQUENA	SCHIENA
MAI	MAI	SUC	SUCCO	PANXA	PANCIA
PARLAR	PARLARE	PORTA	PORTA	OS	OSSO
TORNAR	TORNARE	TAULA	TAVOLO	SINGLOT	SINGHIOZZO
FINESTRA	FINESTRA	JOC	GIOCO	BADAR	SBADIGLIARE
MENJAR	MANGIARE	PLUJA	PIOGGIA	ENGOLIR	INGHIOTTIRE
FAM	FAME	PLOVER	PIOVERE	TREMOLAR	TREMARE
VENT	VENTO	XOPAT	ZUPPO	SENTIR	SENTIRE
TEMPESTA	TEMPESTA	NÚVOL	NUVOLA	FORN	FORNO
FER	FARE	NUVOLÓS	NUVOLOSO	EIXUGAR	ASCIUGARE
FORMATGE	FORMAGGIO	COSÍ	CUGINO	PORTAR	PORTARE
UN ALTRE	UN ALTRO	FILL	FIGLIO	FORT	FORTE
VOLTA	VOLTA	NEBOT	NIPOTE	HUMIL	UMILE
ENCARA	ANCORA	PRUNA	PRUGNA	FORNER	FORNAIO
VOLER	VOLERE	DONA	DONNA	COGNOM	COGNOME
MOLT	MOLTO	LLIT	LETTO	SANG	SANGUE
SENSE	SENZA	RESTAR	RESTARE	ESPORT	SPORT
AEROPORT	AEROPORTO	NADAL	NATALE	ESCACS	SCACCHI
VOL	VOLO	FESTA	FESTA	ALL	AGLIO
ATERRATGE	ATTERRAGGIO	FOC	FUOCO	CARXOFA	CARCIOFO
"PUESTO"	POSTO	ESCOLA	SCUOLA	CARLOTA	CAROTA
BALENA	BALENA	ALÇAR	ALZARE	LLETUGA	LATTUGA
CONILL	CONIGLIO	ESCOLTAR	ASCOLTARE	PORRO	PORRO
CORB	CORVO	EI NOSTRE	IL NOSTRO	CALÇA	CALZA
FORMIGA	FORMICA	EL MEU	IL MIO	CAPELL	CAPPELLO
POLP	POLPO	FANAL	FANALE	COLL	COLLO
VESPA	VESPA	CUIXA	COSCIA	ESPATLLA	SPALLA
ZEBRA	ZEBRA	DIT	DITO	ESTIU	ESTATE
CIGONYA	CICOGNA	GENOLL	GINOCCHIO	PÉSOL	PISELLO
COLOM	COLOMBA	CERVELL	CERVELLO	FESOL	FAGIOLO
FALCÓ	FALCONE	NAS	NASO	FUM	FUMO
NOM	NOME	AIXELLA	ASCELLA	CENDRA	CENERE

Com hem pogut observar, a penes hi ha matisos i aquells que hi podem trobar es limiten només a una adaptació del sistema fonètic propi de cada llengua en qüestió. En mateix passa amb el pronom adverbial <<en>>, el qual es presenta en forma de <<ne>> en la llengua italiana, tot i que les seues regulacions, com veurem ara més endavant, són paral·leles. Com a apunt curiós, com sabem quan <<en>> es troba en posició postclítica adopta una forma semblant a la italiana (<<-ne>>), però a més a més, en l'àmbit col·loquial també pot aparèixer en posició clítica d'aquesta manera. En el parlar de la Vall d'Aiguà, per exemple, com així ens ho mostra Joan Giner:

	Tavernes, Simat, Benifairó i Barx		Pla de Corrals		
	Singular	Plural	Singular	plural	
1a persona	am	mos	em	mos	
2a persona	al	vos/(as, reflexiu)	el	vos/(es, reflexiu)	
	Masculí	Al	als/as	el	els/es
CD	Femení	La	les	la	les
3a persona	Neutre	an/ne		ne	
	CI	li	als/as	li	els/es
	reflexiu		as		es
	neutre		hau		heu
	adverbial	an/ne		ne	
	hi		hi		hi

(Giner:2013)

Aquestes semblances però, no són sols etimològiques, semàntiques o sintàctiques, sinó que a més a més, i com ocorre en el català col·loquial, hi ha també un seguit de discrepàncies respecte de la normativa establerta. Per tal de mostrar-ho hem fet un estudi arran d'una recollida de dades que es descriu de la següent manera, tot i que en el seu apartat corresponent se'n donaran més detalls, un qüestionari amb diferents opcions d'ús segons diverses situacions, entre les quals hauran d'escollir aquelles que els sembla més propera als seus usos, si més no. Aquesta recollida de dades s'ha dut a terme amb estudiants de català de nivells A1, A2, B1 i B2 de les següents universitats: Universitat Degli Studi di Napoli "L'Orientale" i Universitat Degli Studi di Bari "Aldo Moro". Tot i que en el cas d'alguns alumnes d'A1 el nivell assolit era pràcticament nul durant la realització del qüestionari, encara que conforme explicarem en el seu apartat corresponent, no era del tot necessari.

3.2 La seua perspectiva gramatical: paral·lelismes i divergències

Partim doncs de la base que els usos d'«en» en ambdues llengües que hem escollit per a la realització d'aquest treball són paral·lels i, per tant, coincideixen en les seues formes. De fet, i sense més preàmbuls, l'apartat que Lorenzo Renzi dedica al clíctic «ne» en la seua gramàtica, tot i aquest ha estat redactat per Patrizia Cordin, ja comença així: *1.1. «ne» = 'di' + SN*. Al mateix temps que també afirma que «ne», en definitiva sempre té un significat partitiu (Renzi:1988).

Així doncs, fem servir un seguit d'exemples d'aquests usos, d'aquests paral·lelismes que, al mateix temps, ens servisquen per repassar els continguts teòrics estudiats en el capítol anterior.

1 *Quanti libri hai letti l'anno scorso?*

Ne ho letti venti

Per a començar, encetem aquest apartat amb l'ús partitiu pròpiament dit que, en certa manera, hem pres com a referència d'usos més freqüents d'aquest element fòric de caràcter adverbial. En aquest cas, un interlocutor pregunta a un altre sobre els llibres que va llegir l'any passat, i el seu homòleg respon que en va llegir vint.¹ Podem veure també que hi ha una elisió del que hem anat anomenant com antecedent explícit, és a dir, un sintagma preposicional amb “de” en sentit estricte. En un cas així, la construcció quedaria de la següent manera.

1A *Di tanti libri che potuto leggere, ne ho letti venti.*

De fet, el sistema de partició, de quantificació, en definitiva, funciona de la mateixa manera. Abans ens hem referit a «en» com allò que pronominalitza un complement directe indefinit, segons la terminologia de Marta Mas i Albert Vilagrossa, i, en 11 del capítol anterior s'han fet els procediments en qüestió per distingir entre el què ocorre quan el complement directe no és determinat i el que ocorre quan ho és. En italià doncs esdevé de la mateixa manera, és a dir, es recorre a l'article determinant.

1B *Hai letto il libro “Il nome della Rosa” di Umberto Eco?*

Sì, l'ho letto

2 *Non piace nulla parlare di calcio*

Neppure a me piace parlarne

Com podem seguir veient, el símil no passa gens desapercebut. En aquest cas, tenim un ús paral·lel al que hem fet amb 5 en el capítol anterior, la represa fòrica d'un complement de règim. La circumstància de 2 il·lustra un diàleg en què un dels interlocutors expressa

¹ El temps verbal que en italià correspondria al passat simple és l'anomenat *passato remoto*. Tot i això, aquest temps té un ús molt limitat, únicament als registres literaris o periodístics. Habitualment, la parla col·loquial empra el *Passato prossimo*, que correspon al passat perifràstic del català.

que no li agrada parlar de futbol, el seu homòleg ratifica la seua posició, al mateix temps que la comparteix, és a dir, tampoc li agrada parlar-**ne**. De fet, aquest ús és, si més no, conegut, com ja avancem que notarem en el comentari dels resultats dels qüestionaris.

3*Sono andato a Roma, ma non **ne** ho visitato i musei.* (ne=di Roma)

En 3 podem observar dos aspectes. El primer, el que ja hem comentat en 1 sobre l'antecedent implícit, si tenim en compte la perspectiva del sintagma preposicional amb "di", la qual cosa no fa més que ratificar que les actuacions d'ambdós recursos sintàctics són corresponents en cadascuna de les dues llengües escollides en aquest estudi. Aleshores, si la construcció adoptara una altra forma, sense alterar-ne el seu sentit, podria quedar d'aquesta manera, seguint amb la línia encetada en el capítol homòleg del català.

3A*Di Roma non **ne** ho visto i musei quando ci sono andato.*

Per una altra banda, estem parlant d'un ús de complement del nom, d'un ús de <<en>> com a genitiu, si fem ús de la mateixa terminologia que Rigau i Renzi. Parlem doncs, d'un complement que indica un objecte que forma part de les característiques pròpies de l'element que s'ha pronominalitzat, que en el context de 3 és *Di Roma*, més concretament, parla d'algú que ha estat a Roma, però no n'ha vist cap museu.

Lorenzo Renzi, a més a més, apunta en la seua gramàtica que es pot optar per la partícula <<en>> com a represa fòrica, o que hi ha també l'opció de recórrer a l'ús del possessiu, la qual cosa també ho podem fer en català. Tot plegat li dóna més valor encara de complement del nom o de genitiu, des d'aquesta òptica.

3B*Sono stato a Roma, ma non ho visto i suoi musei*

3C*He estat a Roma, però no he vist els museus*

3D*He estat a Roma, però no n'he vist els museus.*

El cas de 3D, com podem deduir, seria un ús pleonàstic incorrecte, semblant al que hem comentat en el capítol anterior quan ens referíem a l'alternativa de l'ús dels pronoms relatius. Així doncs, l'element hauria estat repescat dues vegades en el mateix sintagma i, per tant, no tindria cap utilitat comunicativa.

4*Questa pena è di Giorgio*

Di Giorgio, questa n'è la pena

Aquest ús també es categoritza entre els usos de complement del nom i de genitiu, encara més quan es tracta d'una accepció que indica possessió, és a dir, el bolígraf pertany a Giorgio. Tot i que hi podria haver confusió, no es tracta d'un ús exactament igual al del cas de 3, ja que en 3 no es parla de possessió pròpiament dita sinó que, si més no, de localització, encara que encarat des d'una altra perspectiva, però si reprenem 3, podríem donar lloc a una construcció així sense alterar-ne el sentit.

3E*Sono stato a Roma, ma non ho visitat i musei che ci sono*

He estat a Roma, però no he vistat els museus que hi ha.

Així doncs, era una altra manera d'indicar localització o, també, origen. En el capítol anterior afirmàvem que sempre hi havia expressió d'origen d'una manera o d'altra, en aquest cas, per exemple, fa referència al lloc d'origen dels respectius museus. No obstant això, el tema referit a l'origen tindrà un espai reservat en aquest capítol a causa d'unes determinades característiques sintàctiques de la llengua italiana.

Si seguim en l'estudi del cas il·lustrat en 4, ens adonem també que hi ha un cas d'una reestructuració de l'ordre canònic que havíem anomenat en 5 del capítol homòleg del català. Això és així pel fet que anticipem l'antecedent i, com que es fa amb la finalitat de ser emfasitzat, es reprèn seguidament amb <<en>>. Com veiem en la primera part de 4, si l'ordre resulta ser l'habitual, tot i comptar amb els mateixos elements, no cal cap mena de represa pronominal.

4 *Questa pena è di Giorgio*

Tot i això, Manuel Carrera Díaz, en el seu *Manual de gramàtica italiana*, parla de casos com aquests com usos pleonàstics, ja que afirma que com que l'element pronominalitzat ja apareix en el mateix fragment, la represa pronominal resulta innecessària. Tot i això, abans hem formulat la hipòtesi que, tot i això, es pot tractar de dos sintagmes comprimits en només un i que, per això, s'hi recorre a la represa pronominal.

5 *Sono venuti molti amici alla festa*

Ne sono venuti molti alla festa

En 4 reprenem l'ús destinat als subjectes de les oracions inacusatives, els quals, recordem actuen de manera molt semblant a com ho fa un complement directe indeterminat, exactament igual com hem vist en l'exemple 20A del capítol anterior,

20A *Ha vingut una amica de Vinaròs*

N'ha vingut una de Vinaròs

Aleshores, el sintagma en qüestió, *una amica*, era indefinit, de la mateixa manera que ocorre ara en 4 amb el sintagma corresponent, *molti amici*. en el qual no se'n determina ni la quantitat, ni la identitat en qüestió.

3.3 Divergències d'ús respecte de la perspectiva gramatical catalana

Com en tot fet comparatiu, quan ens exposem entre dos fets ho fem amb la finalitat de resoldre dubtes relacionats amb la natura, amb l'estructura interna dels termes de comparació en qüestió. Així doncs, podem saber que dues maneres de parlar diferents són una mateixa llengua si les comparem amb una mostra parla que resulta molt més distant, per exemple, que una distància resulta propera segons amb quin punt de referència la comparem, etc.

Aleshores, aquests processos sempre conclouen en una sèrie de similituds i de diferències, al mateix temps. Tot plegat serveix per a definir uns límits. En el cas del qual ens estem ocupant, ens trobem en què dues llengües diferents comparteixen un tret sintàctic en gairebé les mateixes circumstàncies, la qual cosa dóna pistes del fet de pertànyer a una branca lingüística comuna, al mateix temps que posa límits en les característiques que cal complir en aquesta branca en qüestió. Així doncs, si italià, català i francès tenen una pronominalització adverbial paral·lela, mentre que no la tenen així el castellà i el portuguès, aleshores si les comparem entre sí, tracem doncs aquestes limitacions, com ja hem dit.

Fins ara hem vist fins on arriben les coincidències sintàctiques i també semàntiques que fan convergir el català i l'italià en els usos del pronom <<en>>. Hem pogut veure que aquestes coincidències no tenen matisos. No obstant això, hi ha una sèrie de circumstàncies que decideixen l'ús de <<ne>> en italià que en català, en canvi no s'hi dóna el cas.

3.3.1 Desdoblament preposicional entre <<di>> i <<da>>

Durant el desenvolupament d'aquest treball, sobretot en el capítol referit al cas del català, s'ha insistit en el valor d'origen de la preposició “de” des de les diverses panoràmiques que poguera ser enfocat. En italià, a diferència del que ocorre en català, es dóna un desdoblament preposicional a l'hora de parlar de la procedència i/o de l'origen, tot i que hi pot haver alguna correspondència aproximada, com ara comentarem.

Aquest desdoblament es tracta del que hi ha amb les preposicions “di” i “da”, ja que aquesta segona no existeix en català i que empra sols en <<de>>. Així doncs, per a començar, i partint d'informacions prèvies que ja ens ajuden a fer-nos-en una idea, “di”, en aquestes circumstàncies, indica, de manera prototípica un origen, en el sentit de tenir un lligam, un sentiment de pertinença a un lloc.

6 Gennaro è di Napoli, anche se lui è nato a Roma.

Aquest exemple ens parla del que hem avançat, d'un sentiment de pertinença, d'un lligam a una terra. En aquest cas el subjecte atribueix el seu lloc d'origen a Nàpols, tot i que va nàixer a Roma. Com podem observar, hem dit que expressa pertinença, de la mateixa manera que hem fet amb els altres usos de genitiu com els de 3 i 4 i, per tant, fan ús de “di”. No obstant això, origen i procedència, no sempre s'interpreten des del mateix sentit. Això és el que fa doncs que es determine l'ús de la preposició que acabem de conèixer, “da”.

7 Oggi Gennaro viaggia da Milano a Bari.

Encara que el mateix subjecte de què hem parlat en 6, que és originari de Nàpols, posem per cas que es troba a Milà, com s'expressa en 7, i des d'on es troba viatja a Bari. Així doncs, hem observat que es tracta d'una procedència que no té a veure necessàriament amb cap origen. Aleshores, aquesta circumstància es decideix amb la preposició “da”, la qual en els seus casos homòlegs en català li correspondria a “de”, però sobretot, la qual suposaria una correspondència exacta, “des de”, com potser s'ha deduït quan s'explicava el contingut de 7, unes poques línies amunt.

Així doncs, amb “da” s’indiquen altres relacions d’inici de trajectòria com per exemple aquesta:

8 *La biblioteca rimarrà aperta dalle 8:00 alle 15:00*

Aquest és un exemple que ens il·lustra l’horari d’una biblioteca que obri a les vuit del matí i tanca a les tres de la vesprada. Com ens podem adonar, té una correspondència a la nostra construcció “des de”, com també “des que”. Observem,

9 *Non l’ho visto da quando è andato via*

És a dir, no l’he vist des que se’n va anar.

Per una altra banda, els usos de “da” s’orienten també a les construccions passives i a les causals. En aquestes últimes és on ens convé fixar l’atenció, ja que es tracta del nostre interès en la relació entre “da” i la represa pronominal en <<ne>>.

10 *Il Decameron è stato scritto da Giovanni Boccaccio.*

Com podem observar, i a diferència de com estem acostumats a emprar-ho en català, aquesta construcció passiva, en què es parla de l’autoria de l’obra *El Decameró*, veiem que s’ha recorregut a “da” en comptes de “per”, com resulta propi de la passiva en català.

11 *Ho scoltato parlare Mario e me ne sono sentit davvero offeso.*

Com ja havíem avançat dos paràgrafs més amunt, ens trobem davant d’un cas d’una oració que expressa un fet causal, que correspon a un sentiment d’ofensa pel contingut d’un parlament determinat. Aquesta vegada, però tornem al concepte d’un antecedent que es troba implícit, ja que ve deduït pel context, ja que seria el resultat d’una altra manera d’enfocar aquesta construcció, tot i mantenir-ne el sentit original.

11A *Mi sono sentito offeso da avere scoltato parlare Mario.*

Ara sí, trobem la construcció amb “da” de manera explícita. Podem concloure doncs que tot just allò que dista el fet de reprendre les causals en <<ne>> en italià, però no en català, es limita al fet de com es fa, és a dir, la preposició que s’ha decidit emprar en els respectius usos. Així doncs, el català opta per la preposició “per” en les seues construccions “causals” i, per tant, ja no s’hi donen possibilitats de fer una represa pronominal amb <<en>>.

3.3.2 Represes pronominals en el camp semàntic de la família

Tot i això, no sempre cal cercar l’ús o el recurs d’una preposició diferent per a parlar de divergències en la represa fòrica que estem estudiant. De vegades es tracta de matisos de caràcter únicament semàntic, en el qual en cadascuna d’aquestes dues llengües s’han pres camins diferents. Tal i com assenyala Gemma Rigau en el seu treball *El pronom <<en>> com a complement del nom. Restriccions i coincidències*, quan els usos de genitiu fan referència a membres del nucli familiar, tot i que d’entrada els antecedents s’expressen de la mateixa manera, no ho fan així els seus corresponents fòrics.

12 *A la meua parella encara no li he conegut el germà.*

Com podem observar, reuneix totes les característiques d'una construcció de complement del nou, ja que expressa un nexa d'unió i de pertinença, de fet la podríem enfocar des d'una òptica com aquesta,

12A *Conec a tota la família de la meua parella, però no **al seu germà**.*

12B *Encara no conec el germà **de la meua parella**.*

Tot i això no presenta però les mateixes característiques en la seua pronominalització, ja que, com veiem en 12, s'opta per la forma "li".

No ocorre, però el mateix en italià, ja que pel que fa a la pronominalització adverbial, tant de complements del nom, com de sintagmes preposicionals amb "di" i/o "da", en general, no presenta cap mena d'excepció, com veurem ara en el proper exemple,

13 *Alla mia copia non **ne** ho conosciuto ancora il fratello.*

3.3.3 Divergències en la quantificació indefinida.

Tot i que hem vist que la pronominalització de l'objecte directe indefinit, del partitiu, es fa igual en ambdues llengües i que, a més a més, suposa l'ús més bàsic i més conegut d'aquesta pronominalització adverbial, caldria dir que els antecedents no s'enfoquen de la mateixa manera, almenys en la parla quotidiana, com ara veurem. Podria formular-se la hipòtesi que aquestes maneres d'expressar la quantificació podrien ser decisives per al manteniment de l'ús de la represa pronominal en <<en>>.

Així doncs, quan l'objecte en qüestió es tracta d'una matèria incomptable, que no es pot dividir per unitats, sinó per parts de determinat pes, volum o massa, en l'ús quotidià del català pot no fer-se'n distinció de cap tipus. Per exemple,

14 *He anat al forn a comprar pa i pastissets.*

Per un costat els tenim el primer element que forma el sintagma nominal de complement directe, el pa, el qual és una matèria incomptable, ja que no podem parlar d'unitats del pa, encara que sí de derivades d'aquestes que, a la llarga han creat confusions en la parla col·loquial, és a dir, quan sovint es parla de comprar tres pans, però en realitat s'està parlant de tres barres de pa d'un determinat pes, o grandària, o forma. Per un altre costat, l'altre element, els pastissos, els quals sí que poden comptar-se per unitats. Hem observat doncs, que s'expressen de la mateixa manera. No obstant això, fixem-nos ara com seria aquesta frase en italià,

14A *Sono andato alla panetteria ad acquistare **del** pane e pasticcioni.*

Aquesta vegada la cosa canvia. Ja que s'ha format un sintagma preposicional que dóna a la construcció el valor partitiu de manera explícita i que en català ja es dóna per sabut. Així doncs, es dóna la idea que, en el cas de 14A, que de tot el pa que hi ha, n'ha comprat una part. Si volem fer una construcció semblant en català, només podríem limitar-nos a opcions com aquestes,

14B *He anat al forn i he comprat una mica **de pa**.*

14C *He anat al forn i he comprat dues barres **de pa**.*

Aleshores, després de les observacions en aquest apartat, podem concloure que si el valor partitiu d'objectes incomptables ja ve marcat de manera explícita en l'antecedent, això pot fer que el manteniment de l'ús de la pronominalització adverbial en <<ne>> tinga més possibilitats de pervivència, ja que en certa manera unes construccions formulades així fan que siga necessària. Tot i això, el català compta amb l'adverbi negatiu "gens" per tal de marcar quantitats nul·les d'objectes incomptables.

15 *Bon dia, que tenen pa?*

No, no ens en queda gens

El proper apartat es dedicarà, tot just, a l'ús real de <<ne>> o, si més no, a la seua percepció. En el capítol anterior hem pres com a referència d'usos reals la síntesi de les mostres empíriques recollides per Joan Giner en el seu treball sobre el parlar de la Vallidigna. Ara però, canviarà un poc la dinàmica.

3.4. Percepció de l'ús del pronom adverbial <<ne>> per part d'estudiants del sud d'Itàlia que aprenen català

3.4.1 La mostra

A continuació, com ja hem avançat unes poques línies més amunt, oferim les conclusions tretes arran d'una recollida de dades que s'ha fet per mitjà d'una enquesta sobre situacions d'usos de <<ne>>. Una de les finalitats que té també la comparança entre llengües és el fet d'ajudar a l'adquisició de coneixements lingüístics, tant de la pròpia llengua com de la llengua que ens disposem a conèixer. Així doncs, és evident que l'adquisició de <<en>> en alumnes italians no suposarà tant d'esforç com, per exemple, en alumnes de llengua materna castellana o portuguesa.

Ara, d'acord com siguen els seus coneixements de la normativa o dels usos, després l'aprenentatge podrà ser d'una manera o d'una altra, és a dir, caldrà fer més esforços o caldrà fer-ne menys, ja que suposaria aclarir els conceptes en la pròpia llengua per a després fer-ho en la L2. És per això que cada circumstància exposada en el qüestionari dona dues possibilitats perquè l'alumne trie, una amb pronominalització adverbial i l'altra sense aquesta.

Tot i això, les similituds no sempre són positives, si tenim en compte quan hi ha matisos entre conceptes o formes que són similars ja que, quan es té una mica d'experiència en l'àmbit docent, i també en l'àmbit discent si ens fixem molt en la nostra producció, ens adonem que tot i haver tingut clar un concepte que és diferent, tendim a repetir el mateix error diverses vegades. És per això, de fet, que l'última pregunta del qüestionari està relacionada amb l'àmbit de la família que, com hem vist, dista en l'ús de la pronominalització adverbial en aquestes dues llengües.

3.4.2 Els participants

Per tal de recollir aquesta informació hem comptat amb la participació de divuit alumnes de català de diferents nivells i edats. Onze d'aquests formen part d'un grup d'aprenents de nivell inicial (A2) de la Università Degli Studi di Bari Aldo Moro. Tots ells tenien

contacte amb el català per primera vegada, i en rebien classes cinc quatre hores a la setmana durant dos mesos. De tots aquests onze, set es van presentar a l'obtenció del certificat A2 de l'Institut Ramon Llull abans de realitzar el qüestionari.

Per una altra banda, hem comptat amb set estudiants de la Universitat Degli Studi di Napoli L'Orientale. Aquesta vegades hi hagut més variació quant a nivells, ja que hi han participat 3 alumnes de nivell elemental (B1), dos alumnes de nivell intermedi B2 i 3 alumnes de nivell inicial (A2). Tots ells, amb independència del seu nivell, van rebre classes de quatre hores setmanals durant tres mesos.

Abans però de començar el qüestionari, a cada alumne se li demanava que emplenara un seguit de dades que corresponien a una llista de variables que podien ser més decisives pel que fa al contacte amb altres llengües, l'aprenentatge o el domini que, en definitiva, determinara que els resultats foren d'una manera o d'una altra. Tot plegat es comentarà amb més i millors detalls en l'apartat corresponent.

Enquesta de coneixement i ús del pronom adverbial <<en>>

Sondaggio di conoscenza e uso del pronome avverbiale

<<ne>>

Origen:

Edat:

Llengua materna:

Nivell de català assolit:

Quines altres llengües coneix:

És fill de pares que parlen llengües diferents:

En cas afirmatiu, quines:

Temps viscut a l'estranger:

En cas afirmatiu, a quin lloc:

Estudis assolits i/o en curs:

Aquest és un qüestionari de coneixements personals ja adquirits. No s'ha de consultar res per a realitzar-lo.

A continuació, t'oferim una sèrie de propostes d'ús del pronom <<en>>, les quals has de considerar si són correctes o no ho són.

1.

A) Quanti libri hai letto quest'anno?

Ne ho letto venti.

B) Quanti libri hai letto quest'anno?

Ho letti venti.

2.

A)Parliamo del tuo viaggio?

Va bene, parliamo!

B) Parliamo del tuo viaggio?

Va bene, ne parliamo/parliamone

3.

A) Sai il nome di quella persona?

No, non so il nome

B) Sai il nome di quella persona?

No, non ne so il nome

4.

A)Credo che lui viene da Fierenze

Sì, lui ne viene

B)Credo che lui viene da Firenze

Sì, lui ci viene

5.

A)Andiamo al cinema?

No, non ne ho voglia

B)Andiamo al cinema?

No, non ho voglia

Observa ara aquesta frase en català. Quina de les dues opcions creus que és correcta?

A) Coneixes els germans de la Victòria?

No, no en conec cap germà a la Victòria

B) Coneixes els germans de la Victòria?

No, no li conec cap germà a la Victòria

3.4.3 Anàlisi corresponent de les dades extretes

Abans de començar amb el comentari pròpiament dit d'aquests resultats, cal recordar que per a la realització d'aquest qüestionari no era necessari tenir coneixements de català, ja que pel fet de tractar-se d'uns usos compartits de <<ne>>, les preguntes, força comprensibles per a un italalianòfon amb bones nocions lingüístiques generals (com la majoria dels casos) es podien respondre perfectament doncs. Sí que calia però, tenir uns coneixements suficients de la gramàtica italiana, almenys en aquest camp, la qual cosa determina quins han estat els resultats, de la mateixa manera que el rendiment en l'aprenentatge lingüístic. De fet, els alumnes amb resultats més fluixos han coincidit que també són aquells amb un rendiment d'aprenentatge més baix o endarrerit, si més no.

En qualsevol cas, tant si han estat alumnes destacats, com si no ho han estat, en aquesta anàlisi no en revelarem cap identitat. No ho farem tant per respecte a la privacitat de dades, com també per agraïment per la seua participació. Hem de tenir en compte que no tots els alumnes de cada grups corresponent ho van acceptar. Tot i això, sí que anomenarem algunes de les característiques que es demanaven al qüestionari, ja que, com s'ha dit d'alguna manera, són variables que poden resultar decisives en el procés d'aprenentatge lingüístic i, per tant, en els resultats del qüestionari.

Per a començar, no ha estat gens sorprenent que la primera pregunta no haja presentat cap resposta incorrecta per part dels informadors. Tots els divuit, sense cap excepció, amb independència del nivell adquirit de català, o de la trajectòria lingüística en general, han escollit l'opció correcta, és a dir la A). Aquesta però, feia referència a l'ús partitiu pròpiament dit de <<en>>, al del complement directe indefinit.

Hem anomenat nombroses vegades al llarg del desenvolupament d'aquest treball que aquest suposa l'ús més emprat i conegut de <<en>>. Així doncs, ens reafirmem en el fet que no calia tenir cap noció mínima de català per tal de poder-ho fer bé. De fet, ha estat l'única pregunta encertada per un dels informants, alumne de nivell inicial, el qual no era capaç d'expressar-se ni un mínim tot i haver fet un curset de 35 hores de nivell inicial. Únicament ha aconseguit ser capaç d'entendre el català amb un poc de dificultat. Es tractava però, d'un cas que confirma les nostres hipòtesis, ja que, com ja s'ha dit, no va encertar cap resposta més, la qual cosa denotava un nivell baix de coneixement de la pròpia gramàtica i, per tant, obstrueix la comprensió dels conceptes en una gramàtica aliena. Si seguim tenint en compte les variables personals demanades en el qüestionari, no coneixia cap altra llengua més, a l'edat de quaranta-sis anys, encara que afirmava tenir nocions d'anglès.

No obstant això, afirmava haver passat un període de trenta dies a Barcelona. Cal dir però, que en un cas com el de Barcelona, en circumstàncies turístiques o de desplaçaments de feina, amb durades així de curtes, es pot perfectament no tenir un contacte molt significatiu amb la llengua autòctona.

Per una altra banda, un resultat que també ha estat previsible, si tenim en compte les estructures pronominals comentades al llarg d'aquest treball, més concretament en aquest capítol, ha estat la resposta a la darrera pregunta, la qual era formulada en català pel fet de presentar un dels usos de <<en>> en què ambdues llengües divergeixen, aquell referent al camp semàntic de la família. Com podem recordar, el català fa servir la

pronominalització amb “li”, mentre que l’italià ho fa amb <<ne>>, sense deixar lloc a cap excepció en els complements del nom. Així doncs, només tres alumnes han triat la forma amb “li” com a correcta, mentre que la resta, per analogia a com ho fan en la seua llengua materna, han triat la forma amb <<en>>. Es dona la coincidència, a més a més, que un dels tres que ha encertat és l’alumne més avançat del grup de B2, i per tant, tenint en compte que és el nivell més alt d’aquests informadors, el més avançat de tots. En la seua realització només compta amb una mena d’error que, de tota manera ha estat freqüent i que comentarem més endavant. Aquest alumne, a més a més té bons coneixements d’altres llengües com el castellà, l’anglès o el portuguès, ha viscut cinc mesos a Portugal, de fet.

Pel que fa a preguntes que requereixen una mica de coneixements lingüístics o gramaticals més estrictes, hi ha divisió de resultats que es classifica, com d’alguna manera es podia preveure, segons el nivell assolit de català, de la mateixa manera que segons si es tenen estudis més encarats a la filologia o no.

Així doncs, els dos participants de B2 han contestat bé la pregunta 2 (opció correcta la B) i la 4 (sense opcions correctes). No obstant això, hi hagut divisió d’opinions en la pregunta 3, la qual es referia a l’ús de genitiu pròpiament dir (opció correcta la B), segons ha comentat posteriorment l’informador en qüestió, no es tracta d’un ús gaire habitual en la parla del seu entorn. Per un altre costat, la seua homòloga ha respost bé aquesta, com també la 4 i la 5 (aquesta tindrà una anomenada especial més endavant). Cal dir que es tracta d’una persona amb ascendència catalana i bons coneixements d’altres llengües, a més a més.

Pel que fa al grup de B1, hi ha un cert equilibri entre les opcions escollides, tots tres informants han encertat en les respostes de les preguntes 2 i 4, només un dels informants ha errat en la seua tria per a respondre la pregunta 3, potser per motius semblants als del seu company de B2.

Per una altra banda, l’alumnat de nivell inicial (A2) ha estat més homogeni del que es podia preveure, tot i que ha derivat en una mena de dos subgrups, com també es veia venir, segons el que es comentarà seguidament. Tal i com anomenàvem, les respostes dels alumnes principiants s’han dividit segons cursen estudis de filologia o traducció, o segons cursen una altra mena d’estudis. Tot i que hi ha alguna excepció com ara anomenarem. Aleshores, hem comprovat que l’alumnat amb estudis de caire lingüístic ha tendit a encertar la resta de preguntes, mentre que aquells que tenen estudis d’una altra mena, entre els quals es troba l’informador de què hem parlat quan comentàvem la pregunta 1, a penes n’han encertat una més.

Cal afegir a més a més, que aquesta mena d’alumnes vinculats a estudis de filologia, coincideix també amb el fet que també són aquells que parlen més llengües i han passat temporades a l’exterior. No obstant això, hi ha el cas d’un informant de nivell inicial que va arribar a assolir unes bones competències comunicatives, era capaç de mantenir una conversa, tot i alguna dificultat, però que només ha encertat la primera pregunta. Es tracta, doncs d’una excepció.

Malgrat tot, la pregunta 5 ha mostrat dificultats que no han estat indiferents segons nivells i circumstàncies diverses de cada informant, ja que la majoria dels qui han errat han

presentat la mateixa tendència, és a dir, donar com a vàlides ambdues opcions que s'hi oferien. La conclusió doncs a què podem arribar, la qual coincideix amb algun comentari posterior d'algun informant, és el fet que en la parla quotidiana existeix la possibilitat d'escoltar de manera indiferent tant una opció com l'altra. Cal recordar que si partim de la base que aquest qüestionari també era per fer una aproximació de la percepció d'aquests usos, era d'esperar que hi hagueren justificacions d'aquesta manera.

Podem concloure, encara que d'alguna manera ja s'haja fet, que la variable decisiva en els bons resultats ha estat el coneixement de filologia per un costat, així com el nivell assolit de català, per l'altre costat. La clau doncs, es troba en l'estudi, en l'ensenyament i el seu respectiu procés d'adquisició. Tothom ha encertat la primera pregunta, de la mateixa manera que ha dubtat en la cinquena, pel fet de tractar-se dels usos presents al carrer, és a dir, aquells que necessiten per a viure.

Així doncs, l'ensenyament no ha de descuidar aquesta faceta, aquella d'expressar una necessitat front al simple fet d'aprendre uns continguts de memòria. És per això doncs, que dediquem el proper capítol al tractament del material didàctic en aquesta qüestió, de la mateixa manera que s'hi inclouran una sèrie de propostes que puguin contribuir a la millora de la percepció de l'ús del pronom adverbial <<en>>, així com també a l'aprenentatge de l'ús d'aquest.

4. Propostes per a dinàmiques de caràcter didàctic

Com en hem dit en el capítol anterior, la desconexió de determinats usos d'aquesta pronominalització adverbial pot ser deguda, entre altres motius, a dos fets fonamentals: al paper que haja pogut jugar l'ensenyament de la llengua, així com també al fet de considerar-la una necessitat comunicativa, o no.

Tot i que aquesta és una reflexió que es farà més a fons en l'apartat següent, referit a les conclusions generals, tenim la tendència natural a aprendre, a quedar-nos amb aquells conceptes que ens són necessaris, que sabem que els farem servir en la nostra quotidianitat.

Així doncs, independentment de quina metodologia s'empren en l'ensenyament dels aspectes en qüestió, convé doncs que faça una panoràmica necessària dels conceptes, és a dir, que es tracte de tasques contextualitzades, amb finalitats comunicatives i que ajuden a entendre la natura i el significat del pronom *en*, en aquest cas concret, lluny de memoritzar paràgrafs que puguen dur a la frustració i, per tant, a la deixadesa de l'ús d'aquest.

Aleshores, podem aclarir que el millor context en què familiaritzar-se amb l'ús del pronom *en* ha de ser un context comunicatiu que en motive la presència i, per tant, obligue a mantenir-ne l'ús. En el món del material didàctic, el més proper a una situació comunicativa que se'ns pot oferir és l'orientació amb exemples. Al final, sempre, en cada concepte adquirit al llarg de la vida, els exemples han estat el suport de cada contingut teòric per tal d'assimilar-lo bé. En el cas d'un concepte lingüístic, el fet de donar-li una contextualització farà que aquestes situacions tractades siguen associades als seus usos.

Aquesta filosofia és la que ha fet servir un manual com *La gramàtica zero*, publicada pel Servei de Política Lingüística de la Universitat de València, l'any 2011. Els principis en què es fonamenta aquesta són, textualment, els següents: '*La Gramàtica zero*' és un recull de fitxes fetes amb la intenció que descriu el seu títol: *el millor ús amb la mínima gramàtica. Aborda els dubtes lingüístics més freqüents i importants en sintaxi, és a dir, en la construcció de frases. I, sobretot, mira de resoldre'ls recorrent a les explicacions més simples, a una notable gamma d'exemples i a una presentació gràfica que d'un colp d'ull permet visualitzar quin és el problema i quines les solucions.*

Així doncs, com podem observar, les seues finalitats van orientades a millor els usos quotidians dels aspectes gramaticals que tracten, sense ser un manual de gramàtica en sentit estricte. De fet, hi ha un apartat dedicat exclusivament a errors freqüents de castellanoparlants. Tot i que, en certa manera pot assenyalar a molts catalanoparlants mitjans, pel fet que la influència del castellà, no sols lèxica, acapara molts aspectes de la parla quotidiana.

Si ens centrem en l'aspecte gramatical que estudiem, la *Gramàtica zero* hi aplica els seus principis fent ús d'explicacions molt senzilles que relacionen uns conceptes amb altres, al mateix temps que ofereixen un contingut notable d'exemples pràctics. Seguidament en veiem un fragment:

SUBSTITUEIX

COMPLEMENTES DIRECTES INDETERMINATS

-Tens *xiclets*?

-No **en** tinc/Sí que **en** tinc

-No **en** tinc cap

-No __tinc/Sí que __tinc

-No __tinc cap

-**EN** tinc *pocs/alguns/uns quants/molts/cinc*

-__tinc *pocs/alguns/uns quants/molts/cinc*

(*) *Indeterminats*: els que no comencen per l'article determinat (*el, la, els, les*) ni per demostratiu (*aquest, aqueix, aquell*)

COMPLEMENTES COMENÇATS PER LA PREPOSICIÓ DE

*Li parlàrem del seu passat, però ella no volia parlar-**ne***

*No li vaig portar el regal perquè no me'**n** vaig recordar [= **del** regal / **de** portar el regal]*

1.1 Complementes directes indeterminats i determinats

Compareu les frases en què se substitueix un complement directe indeterminat i un complement directe determinat:

-Vols *retoladors fluorescents*? -Sí, porta'**n**

-Vols *els/aquells retoladors fluorescents*? -Sí, porta '**ls**

Com podem observar, fa especial èmfasi en la distinció d'allò que és determinant del que no ho és, la qual cosa ajuda a decidir les circumstàncies que demanen un ús del pronom adverbial. A més a més, el fet de comparar contextos d'ambdues maneres dona encara més pistes al parlant, a l'aprenent i, per tant, fa que s'hi familiaritze i ho assimile d'una forma més natural.

Sense deixar de costat, encara, la *Gramàtica zero*, cal dir que un dels encerts també ha estat encetar aquesta temàtica amb exemples dels casos d'ús més predominants. En els punts següents, no sols segueix amb la resta de casos, sinó que, a més a més, anomena un aspecte que ens interessa molt en aquest treball i que esmentarem una mica més endavant.

2. **EN** SUBSTITUEIX ELS COMPLEMENTES COMENÇATS PER LA PREPOSICIÓ DE

El pronom *en* substitueix, en general, qualsevol complement introduït per la preposició *de*:

*Com que ella s'ha desdit **de la promesa**, jo també me **n**'he desdit*

*Parlem ara **dels teus plans per al futur**? -Au, parlem-**ne***

Què saps de Vladimir Nabòkov? -No en sé res de res

Véns ara de Castelló?/Véns ara de pescar? -Sí, ara en vinc

La sang en la roba delatava el crim i n'era una nova prova irrefutable [= del crim]

Com podem observar, i amb la fidelitat als principis amb què s'ha redactat la *Gramàtica zero*, la presència de terminologia gramatical o filològica pròpiament dita és mínima, és a dir, en aquest cas no es parla de funcions sintàctiques, ni se les justifica, únicament a la relació amb la preposició *de* i, fins i tot, a la seua elisió, quan no apareix de manera explícita.

Aquest apartat que hem citat, finalitza amb la introducció d'un apartat dedicat a similituds d'aquests aspectes amb el francès i amb l'italià. Es tracta de l'aspecte interessant de què parlàvem unes línies més amunt. Així doncs, no sols es fa èmfasi amb els exemples. A més a més, es recorre a comparacions que faciliten encara més la tasca. En citem doncs un fragment:

5 EN PER A COMPLEMENT DIRECTE INDETERMINAT: ÚS SIMILAR EN FRANCÈS I EN ITALIÀ

Com a substitució de complements directes indeterminats en francès i en italià s'utilitza el mateix pronom *en* (francès: *en*; italià: *ne*), de manera similar al català:

-Est-ce que tu veux des pommes?

-Oui, j'en veux

-Oui, apporte-en six/qualque-unes/un kilo

-Vuoi (delle) mele?

-Sì, ne voglio/-Sì, portane sei/un chilo/qualcuna

En definitiva, es tracta d'un joc d'exemples relacionats entre si, la qual cosa contribueix a una comprensió útil per a l'usuari. Així doncs, ens queda clar que les dinàmiques didàctiques han de presentar directrius com aquestes.

A continuació comentarem una dinàmica una mica semblant, tot i que no se centra, exactament, en la mateixa metodologia. Això és així perquè es tracta d'un llibre d'italià destinat a estudiants estrangers de nivell B1 (elemental), *Allegro 3*, el qual segueix la metodologia d'enfocament per tasques, és a dir, exercicis, en sentit estricte amb matèria gramatical seleccionada prèviament i contextualitzada en una situació comunicativa concreta, com ja puga ser un text expositiu, narratiu, una notícia, un diàleg, etc. Tot i que s'ha afirmat que es tracta d'un llibre de text per a alumnat no italianòfon, ens trobem amb exercicis que també hem fet en materials corresponents en la nostra llengua materna, la

qual cosa ens pot fer recordar la relació que hi ha entre els processos d'adquisició de primeres i de segones llengües, que comenta Llorenç Comajoana en el seu treball, que anomenarem en el capítol següent.

En el cas concret d'*Allegro 3*, es tracta d'un diàleg entre una clienta d'un establiment d'alimentació i el botiguer, aleshores és un context adequat perquè es donen les condicions òptimes per a l'ús del pronom adverbial *en*. Observem-ne doncs aquests fragments:

*-Buongiorno, vorrei qualche bottiglia di vino da portare a degli amici. Solo che **di vini sardi** non me **ne** intendo. (...)*

*-Ah, ma allora non è vero che non se **ne** intende*

*-No, ma me **ne** ha parlato un'amico(...)*

*-Il mirto? Sì, **ne** ho già comprate due bottiglie*

Hem pogut notar que no sols hi ha exemples d'usos partitius pròpiament dits, sinó que també dos casos de pronominalització de complements de règim (*ne intende; me ne ha parlato*) aleshores se subratlla la importància de tots els usos que comporta aquesta pronominalització adverbial. Recordem que és un material que té com a destinataris l'alumnat estranger i, per tant, es mostra preocupació per aquests aspectes, tot i que hi ha parlants d'italià com a L1 que no fan servir o no coneixen.

Aleshores, com hem avançat d'alguna manera, tot seguit un ofereix un llistat d'exercicis relacionats en aquest context comunicatiu per a posar en pràctica les nocions adquirides sobre *en*:

6 Osservate.

Conosci il mirto

Sì, ne ho comprate due bottiglie

conosci anche il fiore sardo?

Sì, ne ho assaggiato un pezzettoierie al mercato

7 Lavorate in coppia.

Volete organizzare una piccola festa. La vostra partner/il vostro partner vi ha dato una Mano e ha già fatto la spesa. Per essere sicuriche sia tutto vi informate su quello che ha comprato e in che quantità. Offritevi di compraré che eventualmente manca ancora.

ESPEMPIO Hai comprato i salatini?

Sì, ne ho prese tre buste. Pensi che bastino?

8 Completate

Trascrivete accanto alle frasi dello specchietto quelle corrispondenti presenti nel dialogo.

Non mi intendo **di vini sardi**_____

Un'amico mi ha parlato **del Cannonau**_____

Ens adonem, com en certa manera hi hem estat insistint, en què s'ha de tractar de contextualitzar els aspectes que es pretenen assimilar, donar-los, més que un significat, una utilitat. De fet, cal assenyalar que, en cap moment, hem parlat de llegir graelles o esquemes de caràcter teòric i a penes hem parlat de les funcions sintàctiques que desenvolupen. Aleshores, hem intentat limitar-nos a un abast comunicatiu. Al final, tret de si no ens hem de ficar en estudis de filologia en sentit estricte, no cal fer-ho des de cap altre abast. De fet, tothom parla la seua llengua materna sense necessitat de conèixer graelles gramaticals de memòria.

4.1 Proposta per al desenvolupament pràctic

Després d'aquest seguit de reflexions sobre metodologia didàctica per a l'adquisició d'*en*, amb el suport d'altres propostes que segueixen les directrius que ens convenen en aquest treball, anem a continuar, aquesta vegada, amb una proposta que oferim, formada per tres exercicis que fan reflexionar l'aprenent sobre l'ús d'*en* en un context pràctic. D'aquesta manera, si treballem la comprensió dels conceptes, ens hi familiaritzem i, per tant, en garantim una assimilació efectiva, com hem anat insistint al llarg de tot aquest contingut.

EXERCICI 1

A continuació oferim un text en què caldrà identificar quins fragments tenen la possibilitat de ser represos pronominalment amb *en*.

Ahir vam anar a comprar tomaques i, seguidament, vam anar al bar a prendre una cervesa i vam estar parlant de política, tot i que Àngel no entén gaire de política. A la televisió sortia un actor que no sabíem com es deia, encara que sabíem que devia tenir més de quaranta-dos anys. De sobte van venir alguns companys de la feina. Un d'ells ens comptava que no va llegir bé les instruccions de la rentadora i, llavors, es va espantillar.

El dia va acabar bé. Vam anar a sopar amb uns amics d'uns amics nostres. Tots érem de València. Mentre sopàvem vèiem un partit de bàsquet, però no ens va agradar a ningú. Tots vam acabar molt decebuts d'aquell partit.

EXERCICI 2

Una vegada han quedat identificades les situacions en què podem emprar el pronom *en*, passem el contingut dels fragments corresponents a formes pronominalitzades.

Ahir **en** vam anar a comprar.

Vam anar a un bar a prendre n una.

De política **en** vam estar parlant.

Àngel no **n**'entén gaire.

Un actor que no **en** sabíem el nom.

Sabíem que **en** devia tenir més de quaranta-dos.

De la feina, **en** van venir alguns companys.

No **en** va llegir bé les instruccions.

Tots **n'**érem.

De bàsquet, **en** vam veure un partit.

Tots **en** vam acabar molt decebutos.

EXERCICI 3

A continuació oferim una sèrie de possibilitats, de les quals algunes poden ser pronominalitzades i altres, en canvi, no. Així doncs, cal justificar el perquè d'aquest procediment.

A) He deixat les tomaques, que he comprat, al rebost.

B) Només he comprat tres quilos de tomaques.

C) Només he llegit tres llibres de Ferran Torrent.

En el cas de les dues primeres, les quals comparteixen el mateix objecte directe, només la segona podria ser represa amb *en*, ja que està indicant una partició d'un total indefinit de tomaques. Per una altra banda, i tot just en aquesta darrera qüestió, la definició o determinació, la primera opció seria pronominalitzada amb el mateix article determinant, però. Aquesta vegada parlem d'un complement directe determinat, és a dir, se n'expressa una totalitat, una referència única.

Tot i això, pel que fa al darrer exemple, encara que hi puga haver una determinació aparent (el fet que els llibres siguin de Ferran Torrent i no de cap altre autor), seguim amb la dinàmica d'expressar una part d'un tot, és a dir, de tota la bibliografia de l'autor valencià, el subjecte només n'ha llegit 3 tres.

5. Consideracions finals sobre l'ús del pronom *en* i la seua adquisició

Joan Solà deia allò que les llengües existeixen en tant que són imprescindibles. El concepte podria filar-se més primer encara i fer que faça referència a temes més concrets i no tan amplis com la llengua en general. Així doncs, podríem limitar-nos a dir que els coneixements sobreviuen en tant que són imprescindibles i, aleshores, quan ens són necessaris per a desenvolupar qualsevol tasca de la vida quotidiana.

Entre tantes tasques d'aquesta mena, una de ben essencial n'és la comunicativa. En la comunicació, en la parla, sempre ens limitem a allò que necessitem, tant pel que fa a contingut discursiu, com sintàctic. De fet, al llarg de la vida, uns conceptes n'han eliminat d'altres que, en principi, no significaven el mateix, però ha estat un mode d'anar simplificant perquè ja responia a les necessitats comunicatives en qüestió. Per exemple, solem fer ús del verb "sortir" més enllà del seu significat pròpiament dit, ja que podem referir-nos al context acadèmic i dir que una llista de notes *sortirà*, en lloc de *es publicarà*. També podem dir que *sortim* cap a un punt de destinació, en lloc de *partim*, o que *sortim* amb la nostra parella, en comptes de dir que ens fem companyia, o que algú *surt* de la presó, com a alternativa de dir que *és alliberat*.

Així doncs, tret que no es tracta de contextos molt formals, es recorrerà a aquesta mena d'economia lingüística, entre tants d'altres exemples que hi podríem dir. Doncs, si som encara més concrets i ens referim ara al tema de la pronominalització adverbial duta a terme amb *en*, en el qual s'ha centrat el contingut d'aquest treball, seria convenient fer com una reflexió sobre la seua necessitat en la comunicació quotidiana, la qual cosa serà decisiva, no sols en el seu ús, sinó que també en el seu aprenentatge.

Els qui som filòlegs, som però, abans que qualsevol altra cosa en aquest món, parlants, i també hem sigut, i som encara, aprenents de noves llengües. Sabem doncs que aquells continguts que inclouen en si mateix una sèrie de dificultats, igual que aquells continguts a què no acabem de trobar una utilitat clara, allò que ens provoca és frustració, la qual suposa un escull en l'aprenentatge dels coneixements en qüestió i, sobretot, en un factor que potser és més important que l'aprenentatge pròpiament dit, la motivació.

Si seguim en la dinàmica argumental que hem encetat d'allò que és necessari front allò que no ho és, aquest últim factor que hem anomenat, la motivació, es basa, essencialment, en allò que necessitem, d'una manera o d'algun altra. Abans de dissertar-hi un poc, citem aquesta definició de Gardner en el context de l'aprenentatge de llengües:

La motivació és l'abast amb què l'individu treballa o s'esforça per aprendre una llengua a causa d'un desig per fer-ho, i la satisfacció experimentada en aquesta activitat inclou l'esforç per aconseguir un objectiu,

-Un desig per aprendre la llengua

-Satisfacció amb la tasca d'aprendre-la

L'autor a més a més també distingeix entre "motivació integradora" i "motivació instrumental". La primera persegueix un objectiu més destinat a conviure amb la comunitat de parla de la llengua que s'està aprenent, té una finalitat comunicativa i

cultural en tots els sentits. La segona, en canvi, va cap a finalitats d'un caràcter més acadèmic, d'estudi o de feina, més enllà de la comunicació recíproca pròpiament dita. En qualsevol cas, totes dues coincideixen en el denominador comú de l'impuls, de la necessitat, de l'espenta al desenvolupament actiu. Cal no oblidar que motivació, motor i moure's són derivats entre si, per tant, no és casual, de cap de les maneres.

Si ens limitem a la motivació integradora, com el seu propi nom indica i com ja hem explicat en el paràgraf anterior, és aquella que està destinada a situacions comunicatives en sentit estricte. Així doncs, sabem que si un individu necessita comunicar-se amb la gent d'un lloc on ha anat a viure, i sembla que no ho pot fer de cap altra manera, emprarà fins el darrer recurs per tal d'aconseguir-ho.

Pot semblar que aquesta afirmació siga una mica utòpica, però hi ha un seguit de fets que són certs. Per a començar, independentment del típic pensament que a uns se li donen millor les llengües que a altres, tots hem estat capaç d'adquirir-ne una i, a més a més, conèixer-ne més d'un registre. A més a més, al nostre domini lingüístic, fins i tot, hem estat capaçs d'adquirir-ne dues i saber-les emprar en les mateixes circumstàncies. No són pocs els estudis que relacionen el procés d'adquisició d'una primera llengua amb el seu corresponent d'una segona, com Llorenç Comajoana, per citar-ne algun exemple, i més concretament el seu treball *Adquisició de primeres i segones llengües: Perspectiva històrica i qüestions actuals*. És evident que tots dos processos no poden ser del tot paral·lels si es té en compte les diferents circumstàncies individuals des de les quals es parteix cap a un nou aprenentatge. Però, en definitiva, hi ha qüestions que són anàlogues. La més essencial, el fet que el llenguatge és una qualitat humana i a l'abast de tots nosaltres i que, per tant, ningú no hauria de ser incapaç d'accedir a l'adquisició d'una segona llengua. Tot plegat doncs, es juga en les circumstàncies i condicions d'aprenentatge.

Així doncs, es torna a la qüestió de la motivació i de les necessitats comunicatives. Sabem doncs que si algú que ha migrat a un lloc i no té més remei que aprendre'n la llengua per tal de poder-hi viure, acabarà aprenent la llengua en qüestió, doncs. En canvi, potser no tenen la mateixa facilitat, recursos i, sobretot, motivació, els casos següents: algú que aprèn la segona llengua de manera obligatòria a l'ensenyament secundari amb un contingut exclusivament gramatical i sense a penes oportunitats pràctiques i, per tant, comunicatives. Una persona que aprèn la segona llengua per exigències laborals, acadèmiques, de currículum en definitiva, sense saber cert si tindrà oportunitats per poder-la emprar.

Tot plegat fa que el component emocional varie i, per tant, també ho facen les possibilitats d'èxit en l'adquisició d'una segona llengua. El que hem deixat clar és que si hi ha una necessitat clara, l'èxit s'acaba donant a la llarga. A diari en veiem exemples. Hi ha esportistes destacats que no han demostrat ser gaire intel·ligents i, en canvi, com que han competit arreu del món, dominen altres llengües a part de la seua pròpia.

Així doncs, podem arribar a pensar que l'estabilitat dels usos del pronom adverbial *en* radique en la necessitat, o no, del seu ús. Recordem que com hem anomenat en els fragments inicials d'aquest treball, no totes les llengües romàniques compten amb aquesta característica sintàctica. De fet, seguidament, citarem unes línies de Manuel Carrera Díaz que es troben en el seu manual de gramàtica italiana, destinat a aprenents de parla hispana:

En algunos aspectos el italiano muestra una mayor necesidad que el espanyol de marcar gramaticalment unos contenidos lógicos que en determinadas secuencias nuestra lengua materna da por supuestos (Carrera Díaz:2008)

Per a ser més concrets, aquestes línies formen part de la introducció del capítol dedicat a la pronominalització adverbial del llibre del professor Carrera Díaz. Hem de prestar atenció a dos aspectes d'aquest comentari. Per un costat, al fet que afirma que el castellà no necessita marcar gramaticalment aquesta mena de continguts i que, per tant, ja els dona per entesos. En canvi, italianòfons i catalanoparlants sembla que sí que ho "necessitem" i això no significa que entre nosaltres ens entenguem millor i ens comuniquem millor que els hispanoparlants, que no disposen d'aquest recurs.

Al final es tracta però, de característiques definitòries de cada llengua. A més a més d'una qüestió evolutiva. Mentre hi ha llengües que, per exemple, declinen els seus substantius, com ho poguera fer el llatí o ho fa ara el basc, l'alemany o qualsevol llengua eslava, nosaltres no ho fem.

Siga com siga, es tracta d'un tret distintiu de la nostra llengua, al mateix temps que una manera d'interpretar la realitat, la qual cosa també és distintiu de cada sistema lingüístic. Així doncs, pronominalitzem d'aquesta manera com una part més de l'essència lingüística. Aleshores, una manera de fer necessari el coneixement del bon funcionament de la pronominalització adverbial, més concretament en aquest cas, del pronom *en*, és el fet que resulta necessari, no sols per un bon domini de la llengua, sinó que a més a més per tal d'interpretar la realitat com els seus parlants.

Bibliografia

- AVL (2015), *Diccionari Normatiu Valencià*, PAVL, València.
- AVL (2006), *Gramàtica normativa valenciana*. PAVL, València.
- Burcart, Josep Maria (2002), “Els determinants” dins Solà, J. Et al. (eds.) (2002) *Gramàtica del català contemporani*. Empúries, Barcelona.
- Bidetti, Antonio; Galluzzo, Maria Grazia; Attolini, Giuliana; Pipitone, Rosa, *Allegro 3*, Edizioni Edilingua, Roma (2005)
- Comajoana, Llorenç (2013), *Adquisició de primeres i segones llengües: Perspectiva històrica i qüestions actuals*, Revista Caplletra, València.
- Cuenca, Maria Josep (2005), *Sintaxi catalana*. Editorial UOC, Barcelona.
- Devoto, Giacomo i Oli, Giancarlo (1990), *Il Dizionario della lingua italiana*, Le Monnier, Casa Editrice Felice, Firenze.
- Esteve, Francesc i Melià, Josep, (2011), *Gramàtica Zero*, Servei de Política Lingüística de la Universitat de València, València.
- Gelabert i Crosa, Joan (1979), *Els pronoms febles, combinacions i usos correctes*. Teide, Barcelona.
- Giner Monfort, Joan (2014), *El valencià de la Vall d'Aiguà*. Publicacions Universitat de València, València.
- IEC (2001-2002), *Diccionari Català-valencià-balear*, Editorial Moll, Palma.
- IEC (2007), *Diccionari de la Llengua Catalana*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.
- Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (2002), *Guia d'usos lingüístics*. Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, València.
- Macià i Guilà, Jaume (1992), *Faci'ls fàcils*. Teide, Barcelona.
- Mas, Marta (2012), *Gramàtica catalana de l'A a la Z*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- Ramos i Alfajarín, Joan-Rafael (2014), *Les oracions de relatiu i la seua represa pronominal amb “en”*, Revista Caplletra, número 56, València.
- Renzi, Lorenzo (1988), *Grande grammatica italiana di consultazione*. II Mulino, Bologna.
- Rigau, Gemma (2015), *El pronom “en” com a complement del nom. Restriccions i coincidències*, Jornades de Sintaxi de la UDG, Girona.
- Ruaix i Vinyet (1998), *Exercicis del català complet (volum 2)*, Mojà, l'autor.
- Veny i Clar, Joan (1982), *Els parlar catalans*, Moll, Palma.

